

Vejledningens betydning på højskolerne

*Undersøgelsen er udført af cand.mag. Anne Kofod,
Center for Ungdomsforskning*

Juni 2004

Forord.....	3
Indledning	4
Afklaring	7
Højskolens rolle	12
Opsamling	14
Tema I – Rammer	16
24 timer i døgnet	16
Når man kommer væk.....	18
Det er der hver dag!	20
Opsamling	22
Tema II – Engagement.....	23
Han er lidt uortodoks, læreren.....	24
Alle de er jo 100 % opsat.....	26
Det har jeg aldrig troet det var mig.....	27
Opsamling	30
Tema III – Tryghed.....	31
Hvis spørgsmålet nu er for dumt.....	32
Jeg kaster mig bare ud i det!	34
Man har 100 folk i ryggen.....	35
Du kan sagtens!.....	36
Opsamling	37
Tema IV – Erfaringer.....	39
Man er så afhængig af alle de andre	41
Personligt, eksistentielt og fagligt.....	43
Opsamling	45
Afrunding: Højskolens særlige vejlednings- og læringsrum	46
De unges situation.....	46
Rammer.....	47
Engagement.....	47
Tryghed.....	48
Erfaringer	48
Resumé.....	49
Relevant litteratur.....	51
Metodiske forhold.....	52
Vejledning på Højskole A.....	54
Vejledning på Højskole B.....	56
Vejledning på Højskole C.....	57

Forord

Hermed har vi fornøjelsen af at præsentere rapporten ”Vejledningens betydning på højskolerne”. Rapporten er udført for Folkehøjskolernes Forening i Danmark, som led i arbejdet med at systematisere, synliggøre og markedsføre højskolernes vejledningsindsats over for (især) unge elever.

Undersøgelsen er gennemført i perioden marts-juni 2004 af cand.mag. Anne Kofod under ledelse af centerleder professor Birgitte Simonsen. Derudover har cand.scient.soc. Niels-Henrik M. Hansen læst og kommenteret rapporten. En særlig tak skal lyde til højskolerne, og ikke mindst de elever der har taget sig tid til at fortælle om deres forventninger til og erfaringer med højskolen.

God læselyst!

Birgitte Simonsen

Professor, centerleder

Center for Ungdomsforskning

www.cefu.dk

Indledning

”Min generelle opfattelse af en højskole, det er, at det er der, man ligesom finder ud af, hvad det er, man videre vil. Så det er sådan lidt et stoppested fra gymnasiet til næste ...” Kvinde 19 år

Der er noget næsten symbolsk over, at eleven ovenfor savner ord til at afslutte sætningen, der skal beskrive den proces, hun og rigtig mange andre unge befinder sig i efter gymnasiet. De oplever typisk, at det er svært at træffe et uddannelsesvalg, og det er der mange grunde til.

Der er samfundsmæssigt fokus på, hvad der opleves som problemer med ”det rette valg”. Det tematiseres som om, samfundet har et problem med unge, der zapper formålsløst rundt i stedet for at gå målrettet i gang med noget nyttigt. Bestræbelserne på at få unge til at springe tilsyneladende svinkeærinder over (herunder måske højskoleophold) er mangeartede og indtil videre ikke særlig vellykkede. Der er en stor gruppe unge, der har seriøse vanskeligheder med at orientere sig i det minefelt af muligheder, som uddannelsessystemet og erhvervslivet tilsyneladende tilbyder.

Unge i dag har fra deres tidligste erfaringer været vant til, at de skal skabe deres egen livshistorie. Måden deres liv former sig på, tolker de som et personligt anliggende, hvilket tilsvarende afspejles i den måde, de agerer på; fx i spørgsmålet om uddannelse. Det er uhyre krævende at skulle have ansvar for alting selv, og det kræver ikke mindst, at man er i stand til at skaffe sig støtte gennem tillidsfulde relationer. Den udfordring, unge i dag er stillet overfor, er at skabe sig et helt selvstændigt rum, en identitet og en livshistorie, som er helt deres egen.

Er der noget, der kan anfægte de unge i dag, så er det, hvis man kommer til at antyde, at de valg, som de oplever som helt *deres egne*, i virkeligheden er påvirkede eller måske endda determinerede af deres baggrund og livsvilkår.

De unge insisterer på retten til at vælge selv, men de påtager sig også byrden og ansvaret. Hvis de vælger forkert, er de indforståede med, at det er deres egen fejl. Og de ved, at valget af uddannelse er vigtigt samtidig med, at de sjældent opfatter det som endeligt, men snarere som et nyt skridt i en afsøgende proces, der ikke behøver at have nogen fast endestation. Det er imidlertid indlysende, at

der er store forskelle på de ressourcer, de unge hver især har. Det gælder med hensyn til netværk, social baggrund og evner til det ene og det andet. Men hvem skal så fortælle den søgende og tvivlrådige unge, hvad der er muligt og realistisk? Det er i denne forbindelse en oplagt mulighed, at højskolen kunne blive et sted, hvor man fik en kvalificeret og solidarisk hjælp til at nå en realistisk erkendelse uden samtidig at opleve det som endnu et nederlag.

Vi ved fra indledende registerbaserede statistiske undersøgelser¹, at tidligere højskoleelever i henseende til uddannelsesvalg og gennemførelse tilsyneladende har en mere målrettet adfærd samt et mindre frafald end tilsvarende grupper af unge, som ikke har været på højskole. Det ser altså ud til, at et højskoleophold i en eller anden forstand virker afklarende og sætter den unge i stand til at udvise en større grad af målrettethed. Men hvordan foregår det egentlig? Hvad er det, der sker? Det vil være særdeles nyttigt at have indsigt i, hvordan unge oplever denne proces og højskolens rolle i udviklingen af unges motivationsstrukturer og handlemønstre.

Nærværende rapport udforsker højskolens særlige vejlednings- og læringsrum og undersøger, hvilken betydning dette rum har for unges afklaringsproces i forhold til uddannelses-, erhvervsvalg og livskvalitet.

Med afsæt i 12 unges fortællinger om hverdagen på højskolen og forventningerne til livet efter, afsøger vi svarene på disse spørgsmål. De unge har i foråret 2004 været elever på en af tre udvalgte højskoler, der alle arbejder med konkrete vejledningstilbud som en integreret del af højskoleforløbet². Ud over at være højskoleelever har de unge også det tilfælles, at de er blevet studenter inden for de seneste par år, og de befinder sig derfor i det vadede mellem ungdoms- og voksenliv, hvor uddannelse fremstår som et af de store valg.

De unge har været på højskolen i omtrent tre måneder, da interviewene blev afviklet. Disse samtaler er foregået på tomandshånd et sted på højskolen efter elevens valg. Enkelte inviterede ind på værelset, men de fleste foretrak et neutralt rum, fx højskolens bibliotek. Historierne er meget personlige, men eleverne fremstår anonyme i analyserne, hvor det er deres udsagn, der bliver sat fokus på. Tilsammen udgør de fortællingen om de processer, der udspiller sig inden for højskolens

¹ Notat udarbejdet af Center for Ungdomsforskning til FFD 2003

² Se appendiks for detaljeret beskrivelse fra de pågældende skoler

vejlednings- og læringsrum, og de giver et indblik i, hvordan oplevelserne og erfaringerne spiller ind i de unges afklaring.

Det at træffe et uddannelsesvalg er en proces, der udspiller sig både før, under og efter et højskoleophold. Da spørgsmålet om afklaring således rækker ud over højskolens læringsrum, indledes rapporten med en afdækning af, hvad det vil sige at være afklaret/uafklaret, og hvilken betydning de unge tillægger dette. Herpå følger en beskrivelse af, hvordan de unge forholder sig til selve studievalget samt hvilke parametre og metoder, de benytter for at tilnærme sig en afklaring og træffe en beslutning. Som afslutning belyses det, hvordan de unge tolker højskolen som et sted, hvor de er fri fra en type valg og fri til at træffe en anden type valg.

Selve analysen af højskolens vejlednings- og læringsrum er bygget op omkring tematikker, der fremstår som betydningsfulde for de unges afklaringsproces. Tolkingsrummet tager afsæt i det, de unge selv oplever som afgørende, ligesom de ydre vilkår for at træffe valg inddrages. Det første tema er en beskrivelse af højskolens særlige **rammer**. Hverdagen på en højskole er tilpasset til, at mange mennesker skal leve sammen over en længere periode, ligesom skolerne også holder nogle særlige traditioner i hævd. Efter at have sat rammen om elevernes hverdagsliv, behandler det næste tema det **engagement**, der fremstår helt centralt i samtlige fortællinger. De unge beskriver miljøet som noget ganske særligt, hvilket også er en motivation i sig selv for at vælge højskolen til. Det tredje tema går tættere på de unges udvikling set i lyset af den særlige **tryghed**, de føler på højskolen. Temaet tager fat på, hvordan de på forskellig vis oplever at blive stærkere og mere sikre på sig selv i løbet af opholdet. Det sidste tema beskæftiger sig med de **erfaringer** de unge gør sig på højskolen, set i relation til den intensitet eleverne oplever og særlig, hvordan de bruger fællesskabet til at udforske nogle nye sider af sig selv.

Afslutningsvis samles op på de konklusioner, der er draget undervejs, og det fremhæves, hvad det er for nogle udviklingsprocesser højskolen kan tilbyde de unge.

Afklaring

At afklare betyder at udrede og klarlægge, og i denne sammenhæng knytter afklaringen sig til valget af uddannelse. Det at træffe et valg om uddannelse er en proces, de unge påbegynder inden de tager på højskole, ligesom den ikke entydigt afsluttes ved endt ophold. I denne proces oplever de unge også forskellige former for tvivl og uafklarethed. Deres hverdagsliv påvirker dem i forskellige retninger. Drømmen om den ene uddannelse frem for den anden, hænger sammen med den unges bevidsthed om sit faglige potentiale på den ene side, og interesser på den anden. Valget er kontekstafhængigt, og bliver løbende udfordret af nye erfaringer og nye uddannelses tilbud, ligesom udsagn fra kammerater, lærere og familie påvirker de unges beslutning.

De unge forstår, at jo flere forhold de kan tage højde for, når de træffer deres valg, desto større sandsynlighed er der for, at de vælger det rigtige. Samtidig skærper oplevelsen af at kunne vælge frit kravet om at vælge rigtigt, da et eventuelt nederlag falder tilbage på de unge selv. I det følgende vil vi illustrere, hvad de unge selv oplever, der er på spil i afklaringsprocessen. Med deres forskellige fortællinger, vil vi kaste lys over bevæggrundene for deres strategier og valg, der også inkluderer højskolen.

Målet i afklaringsprocessen er, at den unge skal træffe et valg om, hvilken uddannelse de skal give sig i kast med, og det er en beslutning, der fylder meget i deres bevidsthed. Dem der er i tvivl, udvikler forskellige strategier til at håndtere deres situation, men i første omgang er frustration og forvirring er gennemgående træk:

”Jeg har været rigtig meget i tvivl, og det har også været rigtig svært at finde ud af, hvad jeg ville søge ind på. Så jo, jeg har gjort mig nogen tanker, men jeg har været meget forvirret, og det er også derfor jeg ikke, jeg var slet klar til at søge ind her sidste år.” Kvinde 20 år

”Jeg ved det simpelthen ikke endnu. Det er lidt et problem. Og jeg ville være så glad, hvis jeg vidste, hvad jeg skulle i gang med her efter sommerferien, men jeg ved det virkelig ikke. Og jeg havde bestemt heller ikke troet her – hvis jeg gik i 2.g nu, så ville jeg sige: Måske ét sabbatår.

Aldrig to! Men nu er jeg sådan mere eller mindre tvunget til at tage to år, for jeg ved virkelig ikke hvad jeg skal!" Kvinde 19 år

De unges tvivl kan som her betyde, at de helt afholder sig fra at træffe et valg. På den måde sikrer de også, at de ikke træffer et forkert valg, og det er efter alt at dømme det eneste der er værre. Begge elever fortæller, at de er forvirrede, og at de derfor lader være med at søge en uddannelse. Den ene elev føler sig decideret tvunget til at tage yderligere et sabbatår. Det kan altså være en frustration at være uafklaret, og begge de unge vil tilsyneladende gå i gang med et studium i det øjeblik, de finder svaret på, hvad de skal beskæftige sig med. Ligesom der er et udtalt ønske om, at det bliver snart. Men valget af uddannelse kan for nogles vedkommende også være et spørgsmål om udelukkelse, i det de hellere vil vælge tilfældigt, end helt at undlade at vælge:

"Det var ikke noget jeg var 100 % sikker på. Det var bare det eneste, jeg sådan synes, jeg interesserede mig for." Kvinde 20 år

"Men det er svært, fordi jeg havde virkelig ikke nogen anelse ud over de to ting som jeg sådan lidt følte, jeg måske bare var kørt fast i, fordi nu var det de tanker, jeg havde gjort mig, og så blev jeg bare ved det. Jeg tror, jeg nåede sådan lidt til, da jeg skulle vælge, at nu måtte jeg prøve at søge, og hvis det så ikke er noget, så må jeg jo droppe ud, og så håbe jeg har fundet ud af, hvad det måske så skal være. Jeg synes virkelig, det er svært at finde ud af, hvis man ikke har noget man sådan virkelig brænder for og ved: Det skal bare være det!" Kvinde 20 år

Interesse bliver endnu engang slået fast som en afgørende faktor for studievalget. I lyset af, at valg til tider kan være svære at træffe, fordi fravalget bliver for omfattende, befinder de to unge sig på den ene side en luksus situation. Deres interessefelter er nemlig yderst begrænsede. På den anden side bærer fortællingerne ikke præg af lettelse. Tvært imod føler de sig en smule usikre, som om de har valgt af mangel på bedre. Men det er et stort ønske at komme i gang med en uddannelse. Tilsyneladende er dette vigtigere end at være afklaret med, om det valg de har truffet, nu også er det rigtige. Deres valg er ikke tilfældige i den forstand, at det er hip som hap, om de bliver optaget på jordemoderstudiet eller kommer i lære som håndværkere. De har undersøgt de respektive studier, og gjort op med sig selv, at det må komme an på en prøve. I dette lys fordrer det tilfældige valg også muligheden for at vælge om, hvis nu det viser sig at være forkert. Samtidig definerer de det rigtige

valg: Det er noget man brænder og interesserer sig for. Andre elever har allerede gjort sig konkrete erfaringer med det tilfældige valg:

”Det er vigtigt – i hvert fald for mig – at jeg har gennemtænkt det inden. Mange valg indtil videre har været nogle tilfældige valg. Og det er også derfor, at det nu skal være mere velovervejet. Fx bankuddannelsen: Det kan ikke passe, jeg skal gå et år mere uden at have en uddannelse! Jeg må gå i gang med noget med det samme! Hov! De søger elever dér, det søger jeg!” Mand 23 år

Denne elev havde et sabbatår efter gymnasiet, hvilket han følte var alt nok, og derfor fik han ikke gjort sig de store tanker om, det uddannelsesvalg han træf. Han fuldførte uddannelsen, men fortæller i interviewet, at han senere har sat spørgsmålstegn ved, om det er det rette fag for ham. Den situation ønsker han ikke stå i igen. Derfor overvejer han nøje, hvorvidt han skal videreudanne sig inden for bankverdenen, eller om han helt skal skifte retning. En strategi i denne sammenhæng kan være at snuse til faget, og på den måde se om interessen kan bære, inden man tager det endelige skridt. En af de unge fortæller, at hun frem til højskolens start, har deltaget i et jurakursus. Andre vælger en højskole, der tilbyder studierelevante fag:

”Det er også derfor, jeg gik efter en højskole, hvor jeg også kunne have det [psykologi], for ligesom at prøve sådan lige at have faget lidt, fordi jeg havde det ikke i gymnasiet.” Kvinde 20 år

”Det med at tage uddannelsen, det er det. De pædagogiske fag fx det er sådan nogen ting, jeg her bagefter har tænkt på: Gad vide om jeg nogensinde vil synes, det er spændende? Derfor har jeg også valgt pædagogik her på højskolen.” Mand 23 år

Disse elever har søgt optagelse på henholdsvis psykologistudiet og lærerseminariet. Fælles for dem er, at de benytter højskoleopholdet til at gøre sig nogle praktiske erfaringer med nogle bestemte fag. Enten viser det sig, at faget er det helt rigtige, og så er det bare med at få sendt ansøgningen af sted. Viser det sig derimod, at faget slet ikke er, hvad man har forestillet sig, så er der jo ingen som helst grund til at udfylde et ansøgningsskema til Den Koordinerede Tilmelding; hvilket for mange fremstår som en vanskelig proces i sig selv. På den måde er afsøgningen af faget en investering, der tjener sig selv ind uanset udfaldet. Når de unge så beslutter sig for, hvilken uddannelse de vil vælge,

er det samtidig vigtigt at være parat til at indtage rollen som studerende. Eleven her fortæller, hvorfor hun har sat læreruddannelsen på stand by:

”Du bliver ikke holdt i ørerne eller man møder op til nogen forskellige ting og lektioner, og man skal selv ligesom styre det hele. Det er et andet liv, og det liv synes jeg bare ikke lige, at jeg var klar til overhovedet.” Kvinde 20 år

Trods det at hun føler sig fagligt rustet til sit fremtidige studium, har hun truffet et valg om at tage et sabbatår. Det skyldes hendes forestilling om, at livet som studerende fordrer nogle krav om selvstændighed, som hun ikke oplever, at hun kan honorere tilstrækkeligt umiddelbart efter, at hun er blevet student. Således fremstår afklaring som noget, der ikke alene handler om valg af fag, men også et spørgsmål om, hvad de unge magter at tage ansvar for i en hverdag. Vi må altså konstatere, at afklaring og valg ikke er entydige begreber. De unge forholder sig forskelligt til deres situation som uddannelsessøgende. Tilsvarende tegner argumenterne for at vælge en uddannelse frem for en anden et billede af, at de unge stiller vidt forskellige krav til både studierne og et fremtidigt arbejdsliv, og bedst som de har truffet en beslutning, viser tvivlen sig igen:

”Det kom også til at lyde hult til de der familiefester, når jeg skulle sige, at jeg ville være tandlæge. Når man har sagt det så mange gange, så kan man bare til sidst ikke huske: Er det bare noget – det her mantra, jeg fyrer af, eller er det virkelig det her jeg vil? Hvad var det egentlig, der gjorde, at jeg synes, det var spændende? Og det kunne jeg simpelthen ikke huske til sidst. Så tænkte jeg: Vælger du det kun, fordi det er et sikkert job bagefter? At du vil have god tid til dine børn, og du vil have gode økonomiske rammer? Om det bare var det? For sådan et arbejde vil jeg ikke have. Sådan ser jeg ikke mig selv.” Kvinde 19 år

Der kan være mange grunde til, at det er svært at definere, hvorfor et studium er mere attraktivt end et andet. Når den unge så har valgt, kan det være svært at fastholde erindringen om grundlaget for beslutningen, der tilsyneladende ikke bliver mere rigtig af, at hun forholder sig til den, hver gang der er familiefest. Samtidig bringer denne fortælling nogle nye faktorer i uddannelsesvalget på banen: Arbejdsmarkedet, familieliv og økonomi. De unge er bevidste om, at der er nogle fag, der efterlyser arbejdskraft, og andre der har en markant høj arbejdsløshed. Samtidig er der nogle fag, der er mere familievenlige end andre. Med hensyn til økonomien, så er de lønmæssige vilkår også

varierende afhængig af, hvilken branche de unge vælger, samt deres uddannelsesniveau. Det er muligt, at eleven ovenfor vælger at blive tandlæge, på baggrund af udsigten til tryghed i de nævnte kategorier, men det er ikke alle, der forholder sig til fx de aktuelle jobkurver, og dermed en fast indtægt:

”Det skifter jo også meget, hvad der er brug for. Hvad der var brug for, for fem år siden, er der ikke brug for så meget nu. Lærere er der fx allerede kommet overproduktion på nu. Så det bekymrer mig ikke så meget.” Mand 23 år

Denne elev har valgt at læse humaniora på universitetet; et fag der, i modsætning til tandlægestudiet, stiller krav til den enkelte om selv at definere sin faglighed, og som i øvrigt i disse år har trange kår på arbejdsmarkedet. Men eleven har valgt efter sin interesse, og så må tiden vise, hvad faget bringer med sig, når han om nogle år er uddannet. Andre har gjort sig positive erfaringer på arbejdsmarkedet uden, at det dog rokker ved drømmeuddannelsen, netop fordi karrieremulighederne er centrale for valget:

”Jeg har overvejet længe at være både lærer og pædagog, men der er sådan lidt, jeg ved ikke, om jeg kunne gøre det hele livet. Altså, jeg synes det har været skidefedt at arbejde i den børnehave der. Men der er i hvert fald lidt for lidt fremtidsplaner i min verden i hvert fald. Og jeg har også den der forestilling om, at jeg skal opfinde et eller andet som bare får mig til at tjene kassen. Der er sådan lidt, at hvis man bliver pædagog, så kan man blive chef for den skolefritidsordning, så er det ligesom det, synes jeg. Det virker sådan meget, der er ikke sådan rigtig noget at stile efter. Det synes jeg, at jeg har lidt brug for.” Mand 20 år

Den unge har været rigtig glad for sit job som pædagogmedhjælper, og kunne sagtens trives med jobbet en tid endnu, men ikke for resten af livet. Han synes ikke, at faget byder på de udfordringer, han på sigt ønsker sig for sit arbejdsliv. Han vil søge optagelse på et nyt specialiseret ingeniørstudie, og det er inden for dette fag, han drømmer om at gøre karriere. Både fordi han ønsker at udrette noget helt særligt, men også fordi han øjner en økonomisk gevinst. Der er i det hele taget mange ting, der skal gå op i en højere enhed, når de unge vælger uddannelse. Og så er det ikke engang sikkert at valget vedvarer at være det rigtige. Det fremstår som et pres for de unge, der på denne ene

side lægger meget energi i opgaven, med en forventning om at blive afklarede, hvorfor de på den anden side har brug for ind imellem at give slip på forventningerne til dem selv og til fremtiden.

Højskolens rolle

Der er ingen tvivl om, at uddannelsesvalget optager de unge. De har forskellige parametre for, hvad der konstituerer det rigtige valg, men de har det tilfælles, at de ønsker at nå til en afklaring. I det hele taget er det de store valg, der sætter rammen om de unges hverdagsliv. For første gang i deres liv kan de ikke skele til hverken skoleskemaet eller forpligtelserne i familien for en dagsorden. De skal selv, fra morgen til aften, skabe et meningsfuldt liv. Det at skulle vælge selv har på den ene side et frihedspotentiale mange længes efter. Omvendt bærer de unge selv ansvaret for udfaldet af deres valg, og det er en af forklaringerne på, hvorfor det er så vanskeligt at vælge. Derfor kan en løsning være at udvikle valg-strategier, hvor et eventuelt nederlag ikke falder tilbage på en selv:

”Vi har lige været i Italien. I Firenze. Der gik jeg rundt sammen med to andre, som jeg snakker utrolig meget med, og så slog vi plat og krone om, hvor vi skulle gå hen – hver gang der var en valgmulighed.” Mand 22 år

Historien fra Firenze bliver bragt på banen som et svar på, hvad eleven vil huske fra sit højskoleophold. Den rammer også en nerve, fordi den så tydeligt illustrerer de unges oplevelse af, at de er frie til at vælge hvad som helst, hvad enten det er tandpasta eller uddannelse. Ligesom de ved, at ansvaret er deres, hvad enten valget viser sig at være rigtig eller forkert. Og det har de brug for at holde fri fra.

”Jeg trængte bare til at komme et sted hen, hvor der var nogen på min egen alder, og som var lidt i samme situation. Som også lige har gået i gymnasiet og skal videre.” Kvinde 20 år

I lyset af, hvor vanskeligt det er at blive afklaret, kan et ophold på en højskole også forklares som en tilflugt. Muligheden for at tilbringe en periode med ligesindede er et gennemgående argument hos de unge. De lægger typisk vægt på det sociale element, hvilket afspejler et ønske om at indgå i et fællesskab, de kan identificere sig med, og det kan højskolen indfri. Det eneste de unge skal gøre, er at møde op. De unge bruger tilsyneladende højskolen som en slags refugium, hvor de i en periode kan blive fri fra at træffe en bestemt type valg. Det er en pakkedløsning med faste rammer, der har

flere lighedstræk med det hverdagsliv de kender. Denne oplevelse af tryghed skærmer på den ene side for kravet om at tage stilling. På den anden side står den også i kontrast til, hvad de forventer sig af livet som studerende, hvor de selv skal *styre det hele*. Det kan forklare, hvorfor højskolen i første omgang bliver foretrukket frem for videreuddannelse.

Parallelt med at højskolen tilbyder friheden fra at træffe en type valg, inviterer den til at træffe en anden type valg, fx det faglige indhold. Eleverne vælger typisk en skole, der giver dem muligheden for at fordybe sig i noget – som en elev stillede som krav – de brænder for; hvilket vi tidligere konstaterede, også var en afgørende faktor for studievalget:

”De fag man vælger, det er noget som har din interesse, og hvis det har din interesse, så hører du også efter, hvad du får at vide. Hvorimod, hvis du gik i gymnasiet eller skolen, hvor der er et pensum, du skal bruge det for at få en karakter, men det er egentlig ikke, fordi du skal bruge det til noget ellers...” Mand 23 år

”Det tiltalte mig det med, at man skulle være så aktiv.” Kvinde 20 år

Eleverne tager ikke på højskole for at drive den af. Ligesom i deres søgen efter uddannelse, går de helhjertet ind i deres nye hverdag, hvad enten det er det faglige eller det sociale. Elevernes hidtidige skoleerfaringer har entydigt været præget af fravær af valg, hvilket fremstår som en frustration, fordi den personlige interesse er så afgørende. Dertil kommer, at det indholdsmæssige fokus typisk har været sekundært, hvorimod bevidstheden om, at der fulgte en bedømmelse med deltagelsen var den dominerende. Det er ikke tilfældet på højskolen:

”Så er det ikke ligesom i gymnasiet, hvor man bliver tvunget til at have en masse fag, hvor du så skal op og bevise, at du kan for at få nogen karakterer for det, men hvor du egentlig bare kan lave det du har lyst til.” Kvinde 20 år

”Man har de fag man har lyst til at have. Alle eleverne de går jo også meget op i fagene. Det gør jo også, at man har nemmere ved at lære noget. Altså hvis man sidder i gymnasiet i en klasse med 20 elever, og de 15 de har egentlig ikke rigtig lyst til at sidde der, så er det også svært for de fem, der gerne vil sidde der og lære noget, fordi de andre de skal hele tiden tæskes med igennem det pensum

dér. Det skal de ikke her. Fordi alle har lyst til at sidde der. I hvert fald i de timer, jeg har. Der er ikke nogen, der sidder og brokker sig. Det kan jeg huske, der var i gymnasiet.” Mand 22 år

På højskolen kan eleverne sammensætte et skema, så det udelukkende indeholder fag, som interesserer dem, og det valg er forfriskende ovenpå folkeskole og gymnasium. På den baggrund kan vi konstatere, at det frie valg ikke kun giver anledning til frustration. Det hilses velkomment; i det omfang, de unge er afklarede med deres interesser, vel at mærke. En anden pointe er, at højskolen også inviterer til fordybelse, uden eleven i øvrigt skal stå til regnskab for sine faglige evner.

Tilsammen giver fraværet af de svære valg, og muligheden for lyst-valg ro til at rejse spørgsmål som fx:

”Er der nogen ting, jeg har lyst til at lære? Er der noget, jeg synes er motiverende? Noget jeg ville være glad for at lære? Ville jeg være glad for mit arbejde på længere sigt?” Mand 23 år

Det er ikke alle, der begrundet højskoleopholdet med en forventning om at blive afklarede. Men det er et gennemgående træk ved fortællingerne, at oplevelserne og erfaringerne herfra besvarer en type spørgsmål, ligesom de ofte rejser nogle mere kvalificerede spørgsmål. I dette lys har højskolen potentiale som afklaringsrum.

Opsamling

De unges fortællinger viser, at tvivl og afklaring kan have forskellige udtryk afhængig af, hvor i processen de befinder sig. Tilsyneladende er det ikke tilstrækkeligt for den unge, at hun har truffet det helt rigtige valg. En forestilling om, hvad livet som studerende indebærer, kan betyde, at den unge samtidig vælger at udskyde studiestart, fordi hun ikke føler sig parat til at løfte opgaven. Men den største beslutning af dem alle er, hvilken uddannelse de skal give sig i kast med. Når de unge beskriver tvivlen afslører de samtidig, at de finder den problematisk. På den baggrund er der nogle, som kaster sig ud i en uddannelse velvidende, at de måske ikke som forventet brænder for faget. Og det er endnu et skæringspunkt, og derfor kan det blive nødvendigt at vælge om, eller *droppe ud*, som en elev kalder det. Der findes også unge, der er mere tilbageholdende, om end også de oplever, at det er vigtigt at få truffet et valg. Det er nemlig utilfredsstillende at være tvunget til at udskyde

studiestart. Det kan handle om det samfundsmæssige pres, der er på de unge, om at komme i gang. For den unge betyder det også, at hun så skal finde noget andet meningsfuldt at give sig til, og fortsætte sin søgen efter det rette valg.

Mangfoldigheden af strategier afspejler de unges forskellige forudsætninger for at træffe et valg. En faktor der er med til at gøre beslutningen vanskelig, er en forestilling om, at der findes rigtige og forkerte valg. Hvis man vælger tilfældigt, er det altså fare for at man vælger forkert. Hvorimod et reflekteret valg øger sandsynligheden for, at det er det rigtige, men det er tilsvarende tidskrævende. Elevernes fortællinger afspejler, at de oplever, at de på den ene side skal træffe en hurtig beslutning om uddannelse, side om side med et krav om, at det skal være et reflekteret valg. Typisk hænger de to krav ikke sammen, hvorfor eleverne også har en bevidsthed om, at det kan blive nødvendigt at vælge om. Ikke desto mindre matcher det samfundsmæssige krav om målrettethed, ikke strategien med fortløbende valg, og paradokset forbliver en del af de unges afklaringsproces.

En konkret strategi er for nogle unge at vælge højskolen. De har behov for at holde pause fra det pres valgprocessen også afspejler. De ser højskolen som en invitation til for en tid at give slip på krav og forventninger. Samtidig kan valget legitimeres af højskolens ordnede forhold. Det er en tryk måde at begynde livet efter gymnasiet på, ligesom fagligheden matcher de unges interesser, så de helhjertede kan være tilstede i det, de foretager sig.

Tema I – Rammer

Højskolen konstituerer nogle helt særlige betingelser for, hvordan hverdagslivet udspiller sig for eleverne. Når ofte mere end 100 unge inviteres til at flytte ind, stiller det krav, til elever og læreres sociale kompetencer, særlig deres evne til at omgås hinanden med hensyn til fællesskabet. Rammerne er sat sammen, så de unge har mulighed for at finde sig tilrette. Rent praktisk er hverdagslivet på højskolen struktureret, så alle fra begyndelsen får de bedste forudsætninger for at orientere sig og for at falde til i deres nye hjem. Der er taget hånd om alt fra den faglige planlægning, til indkvartering og spisetider. I begyndelsen er der også særlige arrangementer, der har til hensigt at ryste eleverne sammen. Dette første tema beskriver bl.a. hvad det er for en type rutiner, de unge adopterer, når de bliver elever på højskolen, samt hvordan rammerne får indflydelse på deres afklaringsproces.

24 timer i døgnet

Højskolens rum er et, der på mange måder står i kontrast til det hverdagsliv de unge kender. Indholdsmæssigt er der mange paralleller det hverdagsliv de kommer fra, men strukturen er anderledes, og der er mange valg, der på forhånd ligger fast. Det fremstår for nogen som en lettelse:

”Det bedste er ... at man ligesom kommer væk fra hverdagen, og man kommer ud blandt andre unge mennesker, som også prøver ligesom at søge lidt væk, og prøver – der er mange her, som ikke er afklarede med, hvad de vil. Men det er, ja, jeg synes, det er rigtig, rigtig glade mennesker. Selvfølgelig er det også glade mennesker i gymnasiet, men der er lektier. Der er fritidsinteresser. Der er arbejde. Der er så meget. Og hverdagen bliver ret ensformig, og her der er folk bare så glade.” Kvinde 19 år

Som illustreret i afsnittet om afklaring, er højskolen bl.a. et sted, de unge bruger til at stoppe op og overveje, hvilke valg de vil træffe for fremtiden. De unge har en særlig forestilling om højskolen som et stoppested eller et vejkryds, hvor de har mulighed for at bevæge sig væk fra tvivlen og i retning af afklaring. På den måde bliver højskolen et samlingspunkt bl.a. for gruppen af unge, der alle står foran at skulle træffe beslutninger vedrørende uddannelse. På spørgsmålet om, hvad der er det særlige ved højskolen, svarer en elev:

”Helt klart at man ikke efter timerne går hjem og er hver for sig, med dem man ellers går med. Men at man er sammen 24 timer i døgnet. Det gør meget. Det betyder alt. Fordi i gymnasiet, hvor du er færdig med skolen og går hjem og laver lektier, og alle er hjemme. Men at man her er sammen hele tiden, og også når timerne slutter og er sammen på en anden måde, en mere hyggelig måde. Det betyder jo alt. Det er det højskolen er – at man er sammen hele tiden.” Kvinde 20 år

Det hverdagsliv de unge kender, bærer præg af mange skift. Deres liv er delt mellem skole og så fritid, der igen deles mellem familie, venner, sportsaktiviteter og måske også et arbejde. Det er mange relationer at gå ind og ud af i løbet af en helt almindelig dag, og disse relationer stiller alle forskellige krav til den unges tilstedeværelse.

”Det er meget rart med et pusterum.” Kvinde 20 år

Det er også et hverdagsliv der typisk er præget af mange til- og fravalg, som den unge træffer ud fra, hvad der er mest meningsfuldt. Det er i høj grad kontinuitet, ro og overskuelighed, som præger de unges liv i den periode, de er på højskolen. En elev omtaler det som et pusterum; antagelig fra det fragmenterede hverdagsliv, der kendetegnede gymnasietiden. Og de unge lader heller ikke chancen for at fortabe sig gå forbi:

”Man lever lidt i sin egen verden...” Kvinde 20 år

”Man kommer til at leve lidt osteklokke-agtigt.” Mand 23 år

”Når man er her, så er det bare hele verdens nulpunkt, det er lige her.” Kvinde 20 år

De er alle bevidste om, at de afskærer sig fra en væsentlig del af samfundslivet, den tid de er på højskolen. Tilsvarende opbygger de deres egen afgrænsede verden på højskolens matrikel, med officielle som uskrevne regler. Invitationen til at give slip på egne og andres forventninger til deres fremtid, betyder ikke at behovet for afklaring fortoner sig tilsvarende:

”Det er det ... der er så mange forskellige mennesker, og man kan – der er også mange jeg ikke har nået at tale med endnu, men man kan hele tiden gå hen til en ny og så introducere sig, eller folk ved jo hvem man er, men så, altså, man har hele tiden mulighed for bare at gå hen til mennesker, for de er ikke fremmede, men man kan bare sådan gå hen og igen og sige: Hej, jeg hedder Trine, og jeg skal det og det efter højskoleopholdet, hvad skal du? Man kan hele tiden møde nogen nye, og møde nogen nye, og møde nogen nye. Det er sådan et trygt lille miljø at være i. Det er sådan lidt forberedende til den virkelige verden.” Kvinde 19 år

Behovet for at træffe det rigtige valg, er hele tiden tilstede. Det er samtidig et gensidigt behov, og de unge bruger hinanden i processen. I første omgang kan de konstatere, at de ikke er alene om at synes det er svært. Eleven ovenfor fortæller bl.a., at hun ikke er særlig udadvendt, og at hun i øvrigt er meget i tvivl om, hvilken uddannelse hun skal vælge. I citatet beskriver hun så, hvordan uddannelsesspørgsmålet bliver hendes tilgang til at lære de andre at kende. Det giver samtidig mulighed for at høre, hvilke overvejelser andre gør sig; hvad der taler for og imod at vælge dette eller hint.

Når man kommer væk

Også den fysiske distance mellem højskolen og så hverdagen derhjemme, kan medvirke til, at de unge får kastet nyt lys over de spørgsmål, der knytter sig til tvivl og afklaring. En af eleverne fortæller, at han på højskolen har fundet ud af, at han vil forlade en karriere inden for bankverdenen, til fordel for lærerstudiet. Om højskolens rolle siger han:

”Man har tid til her at tænke over – når man kommer væk fra arbejdet – så kan man se de gode ting ved et arbejde og de dårlige ting ved et arbejde. Jeg har tænkt meget over fordelene ved bankverdenen, og ulemperne ved den også.” Mand 23 år

Den afstand som højskolelivet lægger til det kendte hverdagsliv, fremstår som en betydelig faktor for de unge, ligesom tid spiller en rolle. Dette referer samtidig til den side af højskolens læringsrum, der er kendetegnet ved internatformen. Her er skole og fritidsliv integreret, forstået på den måde, at det er den samme gruppe mennesker, den unge omgiver sig med, hvad enten der er tale om faglige eller sociale begivenheder. Samtidig er hverdagen præget af mange fælles gøremål, lige fra morgensamling til måltider og praktiske opgaver. Disse spiller tilsyneladende en helt særlig rolle for

elevernes oplevelse af højskoleopholdet, samt deres mulighed for at reflektere over de faglige og personlige valg de har truffet eller arbejder med at træffe.

På højskolen er det den samme gruppe mennesker – elever som lærere – man står op til hver morgen. Konstellationerne skifter afhængig af aktivitet, men oplevelsen af sammenhæng er et tilbagevendende tema hos de unge:

”Man får nogen nye venner som – i gymnasiet, der havde man det eneste tilfælles, det var den der skide gymnasieting der. Jeg var den eneste i min klasse, som gik til gymnastik. Der var fire på hele mit gymnasium som gik til gymnastik. Så alt hvad jeg havde af interesser for gymnastik, det var der ikke nogen, der kunne sætte sig ind i. Herovre har man det der fælles-noget. Det er skide godt, ikke, fordi nu har man både hverdagen med alle de andre fag, og så ens interesse har man også. Og når man har fritid, så er man også sammen her. Så hele ens verden, den er bare bygget op på de mennesker. Det er kanon. Helt vildt. Altså, jeg har altid været den som, når jeg kom hjem fra skole, så har jeg bare sat mig ned og set fjernsyn, fordi så havde jeg brug for det der stykke tid, til at sidde og flade ud, men det får man ikke herovre. I stedet for man sætter sig ned, så sætter man sig ned otte mand og spiller Tegn & Gæt eller sådan et eller andet. Og så har man det skide skægt med det. Det er da en meget bedre måde at bruge sin fritid på, end at sidde at få underholdning skovlet ind fra fjernsynet.” Mand 20 år

Muligheden for identifikation rækker ud over spørgsmålet om uddannelsesvalg. Det er mindst lige så betydningsfuldt, at eleverne har fælles interesser, og at højskolen har faciliteterne til, at de frit kan udfolde sig. Hvad enten de vil gøre gymnastik, male, se film eller spille spil, er det praktisk muligt, og der er altid nogen, der er friske på at være med. I dette lys fremstår højskolelivet som slaraffenland: Et sammenhængende hverdagsliv med ligesindede. Det nye fællesskab tager også form indenfor et sæt rammer, som inviterer til nogle andre aktiviteter, end eleverne er vant til. Det er ikke længere så attraktivt at se TV; måske fordi det tidligere udgjorde et frirum, der nu er overflødigt. Både fordi højskolen i sig selv er et frirum, og fordi Tv’et bliver udkonkurreret af fællesskabet, og de mange aktiviteter eleverne kan foretage sig sammen. Konturerne af den hverdag de unge står op til på højskolen, giver således en distance, der kan kaste nyt lys over de valg, de står overfor. Samtidig ændrer de unge det mønster, der i en årrække har tegnet deres hverdag, og de nye

rutiner har tilsvarende potentiale til at udfordre deres opfattelse af, hvad der kendetegner det rigtige valg for dem.

Det er der hver dag!

Generelt oplever de unge, at højskolens rammer giver dem fast grund under fødderne, netop fordi hverdagen er struktureret på en helt særlig måde. Aktiviteterne er nødt til at være sat i system, når typisk 100 mennesker skal leve sammen. Det betyder, at måltiderne serveres på bestemte tidspunkter, ligesom morgensamlinger og fællestimer har deres faste plads på skemaet. Det står ofte i kontrast til det liv, de unge lever uden for højskolen. Men de unges fortællinger er entydigt positive, både i forhold til denne måde at organisere hverdagen på, men også når det handler om rutiner, der ligeså vel kunne blive tolket som utidssvarende:

”De der traditioner, jeg synes også, de er med til at give det sådan en god ramme om det hele. Jeg kan huske første gang, vi sad inde i opholdsstuen og skulle synge. Det virkede bare så dumt (griner) at vi sad alle sammen der med vores sangbog. Nok også fordi man ikke kendte hinanden. Man sad og sang i næsten en time. Og nu virker det fuldstændig naturligt, man tænker slet ikke over det, og jeg tror endda jeg vil komme til at savne det, fordi det er sådan noget helt specielt sammenbindende noget.” Kvinde 20 år

Nogle af de traditioner som højskolen er bærer af – her fællessang – repræsenterer noget fremmed og umiddelbart meget lidt meningsfuldt for eleverne. Nok dækker beskrivelsen over en konkret begivenhed, hvor usikkerheden også afspejler, at eleverne endnu ikke kender hinanden. Men at skulle synge sammen får dem ikke til at føle sig bedre tilpas. Alligevel kan man vende sig til meget; både sangen og fællesskabet. I tillæg til at rutinerne skaber genkendelighed, sætter de unge også stor pris på den indholdsmæssige side:

”Sådan noget som en morgensamling bliver bare en utrolig vigtig del, en god del, noget man glæder sig til. Det er en god start på morgenen. Og vi er sammen alle sammen, og vi synger, og så er der en eller anden lille ting. Og det er jo også en rutine. Det er der hver dag! Det giver en god start.” Kvinde 20 år

Eleverne på højskolen efterlever kravet om at deltage i den daglige morgensamling. Det er muligt at de ikke når ned til morgenmaden, men morgensamlingen er et must. Det handler i første omgang om, at den er obligatorisk. Men for eleverne er det i lige så høj grad fællesskabet, der trækker. Ofte er det eleverne selv, der står for det indholdsmæssige, der på en god dag kan blive det store samtaleemne, og så er det bare med at holde sig til. De tilbagevendende begivenheder bliver typisk et holdepunkt i hverdagslivet, og de er alle kendetegnede ved også at inkludere alle. Det at være sammen om at foretage sig noget, løfter det indholdsmæssige i opgaver, der i reglen forbindes med pligt og tvang:

”Man bliver meget forkælet, så det gør virkelig ikke noget, at man skal lave lidt en gang i mellem.”

Kvinde 20 år

”Selvom det er surt at gå og tørre borde af og sådan noget, så er der jo også fire andre, der går og gør det, og så har vi det også skægt. Man får et helt andet forhold til det der, ved at man skal lave de der sure ting også. Man vasker tøj – så går vi to ned og vasker tøj sammen, så bliver det så hyggeligt. Jamen altså en helt anden måde. Og det er jeg bange for, man aldrig sådan får lov til at opleve igen, at man har det sjovt med at lave sådan nogen kedelige ting. Fordi, når man kommer hjem, så er det bare en selv, der står med det, og det er surt. Så det kommer jeg nok til at savne rigtig meget...” Kvinde 20 år

De fleste højskoler har det som en integreret del af opholdet, at eleverne deltager i at løse praktiske opgaver. Men det at skulle tage ansvar for rengørings- og madlavningsopgaver fremstår ikke som en sur pligt, de unge egentlig helst ville være foruden. Som udgangspunkt fylder denne type opgaver relativt lidt, set i forhold til højskolens øvrige aktiviteter. Men eleverne erfarer også, at de i fællesskab kan skabe en god stemning omkring en karklud. Denne tilgang er så berigende, at de bringer metoden med sig i vaskekælderen, og så er det også hyggeligt at vaske tøj.

Eleven der beskrev fællessang, fortalte afslutningsvis, at hun ville komme til at savne denne begivenhed. Tilsvarende er samværet omkring de praktiske opgaver, noget den anden elev nødtigt vil være foruden. Fortællingerne om, hvordan hverdagslivet på højskolen er organiseret med et gensidigt forpligtende samvær, afslører en oplevelse af, at denne form for fællesskab er noget der hører højskolen til.

Opsamling

Højskolen er for de fleste unge en mulighed for at trække sig tilbage fra den hverdag, de kender. Den er kendetegnet ved sine faste rammer, hvilket betyder, at der på forhånd er truffet en masse valg for eleverne, som de så ikke behøver at forholde sig til. De unge efterlyser et kvalificeret pusterum, hvor de på behørig afstand af de ydre krav, har tid og ro til at reflektere over de valg, de skal træffe for fremtiden. Det spiller også en rolle, at højskolen kan tilbyde et fællesskab med ligesindede. Både fordi de kan bekræfte hinanden i, at det er et vanskeligt valg, men også fordi de deler interesser, og dem er der rig mulighed for at fordybe sig i på højskolen.

Højskolens rammer udgøres også af nogle traditioner, som de unge kunne finde utidssvarende. Men de integrerer en af højskolens hjørneste, nemlig de fælles arrangementer og sangen. Denne måde at være sammen på, gør dem glade. I det hele taget er højskolens hverdag tilrettelagt med en lav kompleksitet, og det frigiver et overskud og de unge oplever nye måder, de kan bruge hinanden på. Distancen til det eneste hverdagsliv, de hidtil har kendt, kan være med til at kaste et nyt og klarere lys over, hvilken retning de skal bevæge sig, når højskoleopholdet slutter. På den måde kan højskolen betegnes som en slags refugium, som de unge trækker sig tilbage til, i perioden mellem gymnasium og videreuddannelse.

Tema II – Engagement

Dette tema tager afsæt i et af de mest fremtrædende elementer i de unges fortællinger, nemlig skildringen af den stemning, der præger højskolen. I de unges oplevelse af både det sociale, men særlig det faglige rum, fremstår engagementet som noget helt unikt. Alle – både elever og lærere – har noget de brænder for, og det generer i sig selv en nysgerrighed og åbenhed, de drager fuld nytte af. Eleverne beskriver, hvordan det ændrer deres opfattelse af og øger motivation for læring. De unge, der bidrager til undersøgelsen, har alle en gymnasial uddannelse. Oplevelserne på højskolen bliver derfor typisk sammenlignet med tiden på gymnasiet. Det afspejler på den ene side, at det bliver mere konkret at sætte ord på nogle af de mere abstrakte og emotionelle erfaringer. På den anden side står gymnasiets læringsrum i skarp kontrast til sider af højskolens læringsrum, der netop er kendetegnet ved at være pensum- og eksamensfri. Elevernes fortællinger er også kendetegnede ved, at de entydigt benytter begreber som lyst (højskolen) og tvang (gymnasiet):

”Så er det ikke ligesom i gymnasiet, hvor man bliver tvunget til at have en masse fag, hvor du så skal op og bevise, at du kan for at få nogen karakterer for det, men hvor du egentlig bare kan lave det du har lyst til.” Kvinde 20 år

Bevidstheden om at skulle gå i skole, uden at blive vurderet på deres boglige evner, fremstår som en befrielse for de fleste unge, vi har talt med. Hidtil har det været karaktererne, der i vid udstrækning har drevet de unges engagement, og som har været parameter for, om de egnede til et fag. Nu er det i højere grad kammeraterne og lærernes måde at forholde sig til et fag på, der motiverer de unges indsats. Men der er andre mere konkrete gevinster ved højskolens læringsrum:

”Det er jo frit, du har jo selv valgt, så du tager egentlig noget som har interesse for én. Og jeg tror et eller andet sted, hvis du har et pensum, så skal du ind på 10 forskellige punkter. Her, hvis der er noget alle synes, er meget interessant, så uddyber du måske det ene emne meget, og så kommer du måske til at springe over nogle andre emner. Du går mere i dybden med de ting, du synes er interessante.” Mand 23 år

Denne elev fortæller at han, sammen med de 10 andre på højskolens rejselinie, skal tilbringe sommeren i Mongoliet. I den forbindelse er undervisningen tilrettelagt, så eleverne i bl.a. Historie og Samfundsfag beskæftiger sig specifikt med spørgsmål, der knytter an til rejsen og det land de skal besøge. Dette er en motivation i sig selv. Hvor pensum og karakterer fremstår som middel og mål med gymnasiet, får den direkte indflydelse på det indholdsmæssige en central placering i de unges oplevelse af undervisningen på højskolen. Eleven beskriver det særlige som, at der er plads til, at han og de andre elever kan fordybe sig i problemstillinger, som de finder særlig interessante, for der er ikke noget, de som sådan skal nå. Tilsvarende kan én elevs interesse for et bestemt emne, øge de andres åbenhed for og lyst til at udforske det yderligere.

Han er lidt uortodoks, læreren

At højskolen er uden pensum betyder ikke, at den er uden retning. Eleverne oplever blot, at pejlemærkerne er nogle andre end de er vant til. De bliver ikke mødt på deres utilstrækkelighed. Undervisningen sætter typisk fokus på kvaliteten i deres præstationer. Det er yderligere en motivation, når de så giver sig i kast med at dygtiggøre sig. For de er ambitiøse, eleverne. Trods det, at de som udgangspunkt forventer noget af det sociale, så er de indstillede på, at få det optimale ud af højskolens faglige tilbud.

”I Billedkunst har jeg lært meget. Han er lidt uortodoks, læreren. Vi lærer nogle andre ting på en anden måde, end som jeg i hvert fald kan huske fra gymnasiet. Det var meget sådan – der var nogle regler for, hvordan billedet skulle se ud. Sådan er det ikke rigtig her. Man underviser på en helt anden måde, og det synes jeg er rigtig fedt ... jamen altså han, det er sådan, at han synes, alle billederne er flotte – det er hans udgangspunkt – alle de billeder der bliver malet derovre. Og der er ikke noget, der sådan er forkert. Der er noget, der måske ikke sådan lige fungerer. Prøv bare at arbejde videre med det!, siger han. I stedet for: Slet det! Det duer ikke det dér!”

Sp: Kan man godt lære noget på den måde?

”Ja, det synes jeg, for så får man, fordi så får man jo bekræftet de ting man er godt til, synes jeg, ved hele tiden at han understreger – selvfølgelig er der noget, det fungerer ikke, men det der fungerer – prøv at bruge det i stedet for. Så på en fed måde bliver man sporet ind på den ting, man kan finde ud af. Og får arbejdet godt med de ting, man ikke er så god til.” Mand 22 år

Sammenlignet med den nye erfaring fra højskolen, fremstår undervisningen på gymnasiet som begrænsende. Gymnasiet er en kompetencegivende uddannelse, bygget op omkring et pensum, der så forbereder eleverne til de endelige eksaminer. Skemaet er derfor sat sammen af fag, de unge finder mere og mindre interessante. Tilsvarende beskriver denne elev, at det sætter sit præg på undervisningens form, således at fagligheden bliver bestemt af et regelsæt, der igen dikterer, hvorvidt han er kompetent eller ej.

På højskolen tager vurderingen af hans arbejde afsæt i det han er dygtig til. Samtidig bliver kritikken et spørgsmål om, hvad der *ikke sådan lige fungerer* snarere end, at det *ikke duer*, ligesom han får nogle anvisninger om, hvordan han kan blive bedre. Det fremstår som et mere positivt og konstruktivt udgangspunkt for hans motivation til at dygtiggøre sig. Tilsvarende tillægger eleven sin lærer en stor del af æren for sit nye engagement. I lyset af de ydre betingelser for højskolens undervisning, er det nok i lige så høj grad fraværet af pensum, som det er lærerens personlighed, der fremkalder elevens oplevelse af noget uortodokst og anderledes. Generelt tildeles lærerne en betydelig opmærksomhed, og de spiller tilsyneladende en central rolle i den nye måde at gå i skole på:

”Gymnasielærerne har man ikke rigtig noget forhold til. Men her – de bor her jo – så man kommer tæt ind på livet af dem. Det er fedt, at de også brænder for livet her, og brænder for skolen, og er engagerede i det. Det smitter virkelig af på én. Og de bliver lidt en slags forbilleder for én, fordi de ikke er de der tørre lærere, som er groet fast i deres fag. De brænder for det, og det smitter virkelig af. Det betyder rigtig meget. Det kommer jeg da også virkelig til at savne. Det er da også lærerne og deres gode humør.” Kvinde 20 år

I relation til at blive vurderet på sin faglighed, fremstår det som en saltvandsindsprøjtning, at lærerne ikke kun er undervisere, men på niveau med eleverne deltager i de fælles måltider, og i større eller mindre udstrækning deltager i højskolens sociale aktiviteter. Men det helt centrale er lærernes indstilling til deres arbejde: De brænder for deres fag, de brænder for højskolen. Eleverne oplever, at de bliver mødt med overskud, og lærerne repræsenterer ikke alene en smittende gejst. De er forbilledlige i den måde, de lever deres liv på.

Alle de er jo 100 % opsat

Lærerne er en bærende kraft for de unge, men som udgangspunkt er det de fælles forventninger til opholdet, der tegner deres begejstring:

”Og så er der så mange fede mennesker. De kommer alle sammen med en forventning om, at de skal have det rigtig fedt højskoleophold. Og så – alle er i godt humør.” Mand 23 år

”Alle de er jo 100 % opsat på, at vi bare skal have noget godt ud af det.” Kvinde 20 år

Motivation er grundlæggende for, at vi som mennesker kan udvikle og dygtiggøre os. Lysten til at yde en indsats er en uvurderlig faktor, og i første omgang er det de fælles positive forventninger, der sætter dagsordenen for eleverne i en sådan grad, at synergieffekten ikke er til at overse. Men spørgsmålet er, hvad de positive forventninger mere konkret bunder i.

”Dem der kommer herovre, det er enten dem, som vil noget med gymnastikken eller er indstillede på, at det er en højskole. Der er ikke nogen af de der personer, som man har haft i andre klasser, der siger: Det gider jeg da ikke! Eller synes, det er fladt, når der bliver sat et eller andet op. Det er sådan – der er en positiv energi over det, og det synes jeg bare, det smitter af på en selv, og det kommer til at smitte af på andre også, fordi selvom man er skide træt om morgenen, så synes jeg altid jeg glæder mig til, hvad man skal lave om dagen, og det er alle tiders.” Mand 20 år

Flere af de unge fortæller, at der i gymnasieklassen altid er nogen, der er mere motiverede end andre. Det varierende engagement har nogle af de unge oplevet som en barriere for at leve op til deres potentiale. På højskolen viser det sig så, at stort set alle er ligeså motiverede som man selv er. Det giver plads til, at eleven kan udleve sit engagement på en anden måde, end det var muligt i gymnasiet. Generelt giver eleverne udtryk for et overskud til at møde nye udfordringer, også selvom de typisk er kommet sent i seng. Dette overskud og visheden om, at alle er villige til at yde deres bedste, giver også en anden måde at organisere sig på rent fagligt:

”Det har været skidegodt. Og når man sidder og vælger det, så vælger man heller ikke for, hvem man er kammerat sammen med. Fordi lige så stille er man kammerat med alle sammen. Så det er ikke det, der gør det.” Mand 20 år

I tillæg til at hele elevgruppen er engageret, betyder højskolens rammer også, at alle kender alle. Så eleven her ved, at han – uanset hvilke fag han vælger – vil komme til at arbejde sammen med nogen han kender og nogen der brænder ligeså meget for faget som ham selv. Tilbage står spørgsmålet om, hvordan eleverne bruger dette overskud i deres afklaringsproces.

Det har jeg aldrig troet det var mig

Erfaringerne fra gymnasiet er ikke entydigt negative. De fremstår bare anderledes for højskoleeleverne. De har nu et sammenligningsgrundlag, hvor det bliver tydeligt, at der er mange måder at lære på, ligesom deres engagement kan være drevet af andre ting end ønsket om en god karakter:

”Det er bare så bekræftende, når man kan se at det virker. I stedet for, hvis du skriver et eller andet – en stil eller et eller andet – det kan du så få en karakter for, så kan det godt være, at den var god, men i stedet for – nu tænker jeg lige på gymnasiet – men hernede, når du laver noget, så kommer du ud og prøver det af, og så kan du se direkte om det virker. Og du kan altid ændre det spontant, så det bliver godt alligevel. Det er bare så meget mere håndgribeligt hernede, de resultater som man får.” Kvinde 20 år

De praktiske opgaver og den anderledes kontante afregning, når eleverne fx underviser hinanden i forskellige idrætsgrene, øger engagementet og lysten til at yde en ekstra indsats. Eleven her føler, at hun bliver bekræftet, fordi det er tydeligt for hende, hvad der virker og hvad der ikke virker. Hun behøver ikke blive hængende i bevidstheden om, at hun ikke slog til, da hun har mulighed for at rette op på eventuelle mangler, ligeså snart hun bliver opmærksom på dem. Elevernes engagement betyder også, at de kaster sig ud i opgaverne trods det, at de ikke er lige indbydende fra begyndelsen:

”Selvom det er en opgave, vi bliver stillet, og det skal vi også have færdig, så er det jo på en helt anden måde, fordi folk de har lyst til at sådan – jeg havde ikke tænkt, at undervisning af børn, det havde jeg ikke lige tænkt: Skal vi nu til at forberede noget igen? Men vi havde det simpelthen så sjovt...” Kvinde 20 år

Eleven beskriver her en opgave, hun som udgangspunkt ikke forventer sig det store af. Men de andres engagement betyder, at hun finder motivationen, og oplevelsen er med til at åbne hendes øjne for, at hun rent faktisk trives med at arbejde med børn. Det var hun tilsyneladende aldrig kommet i tanker om selv. Denne historie er ikke enestående:

”Vi har haft flere arrangementer, hvor vi har haft børn hernede, og lavet noget med dem. Og jeg har aldrig troet, at jeg havde tålmodighed til at have med børn at gøre – min mor har altid sagt jeg skulle være lærer, og det har jeg aldrig troet, det var mig, fordi jeg er ikke sådan, det er jeg måske lidt for usikker til at være – men det har jeg fundet ud af hernede, at det tror jeg faktisk, jeg egner mig godt til. Også fordi, jeg troede slet ikke, at man kunne – det der positive man får, når man kan se, de kan lide at lave det, specielt når det er gymnastik og sådan noget, og så glad man selv bliver, når det lykkes og sådan noget.” Kvinde 20 år

Denne elev vil gerne læse idræt. Det er hendes store interesse og hun klarer sig godt både teoretisk og praktisk. I det lys fremstår det som en fornuftig beslutning. På den anden side er hun langt fra afklaret med, hvad studiet skal føre til. Det er ikke noget, der tidligere har optaget hende. Mange unge synes – som beskrevet – at uddannelsesvalget i sig selv er bekymring nok, hvorfor spørgsmålet om, hvad de vil bruge faget til, bliver holdt hen. På den anden side er det et element i selve afklaringsprocessen at have et mål med sit studium. Eleven ovenfor har fået afprøvet forskellige sider af idræts-faget. Bl.a. har hun ved nogle af højskolens arrangementer gjort sig erfaringer med at undervise børn. På den baggrund overvejer hun *at blive lærer eller et eller andet*. I den forbindelse har hun tilsvarende udelukket at bruge den livreddereksamen, hun også har taget på højskolen:

”... til børneaktivitetsdagen, der var jeg nede og hente en i svømmehallen, der var ved at drukne, og det fandt jeg også ud af, at det skulle jeg ikke være alligevel. For det kunne jeg slet ikke klare. Der tror jeg, man skal være lidt stærkere psykisk, måske. Men det er jo også godt nok. Det synes jeg da, jeg fik meget ud af, hvis man kan sige det på den måde.” Kvinde 20 år

Eleven betragter ikke denne oplevelse som en begrænsning af sine muligheder. Hun er blevet afklaret med, at der er sider af idrætsfaget, som hun ikke skal beskæftige sig med, og det er *godt nok*. Men hun har tilsyneladende også vundet mere end hun har mistet, i det hun nu kan sætte ord

på, hvad hun kunne tænke sig at bruge idrætsuddannelsen til. Oplevelsen af at se nye sider af sig selv, knytter sig typisk til de fysiske og kreative fag:

”Fx jeg har aldrig nogensinde troet, at jeg kunne finde ud af at tegne eller være kreativ og sådan noget, og det har jeg fundet ud af hernede, at det er helt klart måske noget, som jeg godt kunne tænke mig at lave noget med i fremtiden også. Altså sådan noget med ideer og sådan noget. At arrangere ting og sådan noget. Det har jeg aldrig nogensinde tænkt på før.” Kvinde 20 år

Eleven her fortæller ikke direkte om uddannelsesrelaterede erfaringer. Alligevel gør højskoleopholdet op med nogle forestillinger om, hvem hun er, og hvad hun er dygtig til. I denne sammenhæng er det derfor mindre væsentligt, at hun mestrer noget kreativt. Det relevante er, at hendes selvopfattelse bliver vendt på hovedet: Noget hun ikke tidligere har identificeret sig med, viser sig at være berigende og inspirerende, og det er den erfaring, hun tager med sig, når hun forlader højskolen.

En anden ligeså væsentlig erfaring er oplevelsen af, at øvelse gør mester:

”Mig og så en af dem hjemmefra. Vi har besluttet: Nu skulle vi bare have lært det nye spring, og det skal vi altså bare have lært, inden vi går herfra! Så går vi ned et par gange om aftenen og så lige træner.” Mand 20 år

Erkendelsen af at det gør en forskel, at man igen og igen foretager det samme spring, bryder med konventionen om, at det faglige hører til i de skemalagte timer. På højskolen er der typisk ingen skarp linie mellem skole og fritid, tvang og lyst. Læringsrummet er præget af det engagement, som eleverne beskriver, og samtidig bliver det tydeligt for dem, hvad der skal til for, at de kan blive dygtigere. Også på det personlige plan bliver vedholdenhed et tema:

”Jeg er blevet meget bedre til at snakke (griner) – men det gør vi også meget – og til at engagere mig, og til at fuldføre mange af de ideer, man får, og ikke bare tænke, at det bliver for hårdt, men virkelig gå ind for det, og tit når man synes noget ikke er sjovt, så hvis man bare engagerer sig nok, så bliver det sjovt alligevel.” Kvinde 20 år

Denne elev har mærket, at en opgave altid rummer et spændende element, uanset hvor hård den som udgangspunkt fremstår. Når man samtidig har en række succesoplevelser bag sig, kan det være med til at skærpe den unges selvdisciplin, men som med det gymnastiske spring er det en væsentlig pointe, at det er tydeligt for den unge, hvad der skal til for at lykkes. Deres engagement er nemlig ikke alene bundet op på fællesskabet. Det er lige så vigtigt at vide, hvordan de som individer kan gøre en forskel.

Opsamling

Den skoleform højskolen tilbyder sine elever, står i kontrast til de erfaringer, de unge hidtil har gjort sig. På afstand fremstår gymnasiet som et sted, hvor elevernes indflydelse var til at overse, ligesom hvert fag havde sit facit. Højskolen forbindes derimod med lyst og frihed, og det påvirker de unges engagement positivt. Den er et positivt tilvalg, og tilsvarende oplever de, at lærerne brænder for deres fag. Der er mulighed for at fordybe sig ud fra interesser. Det engagement eleverne oppebærer, viser sig også at kunne nedbryde negative forventninger til en opgave, og måske give grobund for nye interesser. Højskolens rum appellerer til de unges nysgerrighed, hvorfor de møder de faglige udfordringer med åbent sind. De unge udviser fleksibilitet i forhold til de opgaver, de bliver stillet, selvom deres forventninger til tider er til at overse. Derfor bliver eleverne tilsvarende overraskede over de positive oplevelser og værdifulde erfaringer, som det fælles engagement udmønter sig i.

Tema III – Tryghed

I det første tema beskrev vi, hvordan højskolens rammer er noget helt særligt, sammenlignet med den hverdag, de unge i øvrigt kender. Her er rutinerne en helt central faktor. Eleverne kender dagens gang, og de afgrænsede fysiske rammer betyder samtidig, at de til hver en tid ved nogenlunde, hvor de har hinanden. Det udfordrer elevernes sociale kompetencer, men samtidig tilfører det også højskolens rum et element af tryghed. Dette er udgangspunktet for det tredje tema, hvor vi belyser, hvad tryghed betyder for eleverne, og hvordan det kan påvirke deres afklaringsproces.

”Jeg kan godt huske den aften, hvor jeg tænkte: Puha! Der er mange nye mennesker!” Kvinde 20 år

Højskolens rammer tilfører hverdagslivet en genkendelig rytme og en tryghed. I takt med at eleverne tilpasser sig dette, skal de også finde sig tilrette med det nye fællesskab. De unge oplever det typisk meget overvældende, når de den første dag står ansigt til ansigt med de mennesker, de i lang tid fremover skal dele hverdag med. Men højskoleopholdet bliver også en mulighed for at begynde på en frisk, og *give det indtryk af sig selv, som man gerne ville*. På den måde bliver højskolen også en mulighed for at give slip på nogle af de nederlag, de unge oplever, har hængt ved, i det miljø de er vokset op i:

”Jeg kan også huske, man tænkte i starten man kom herved: Hvordan skal man være? Også fordi man har lige pludselig chancen for, hvis man synes, der er nogen ting, som man ikke kan lide, så har man mulighed for her at gemme det helt væk, og starte på ny, og være anderledes og sådan.”
Kvinde 20 år

Denne unge oplever, at det er hendes valg, hvordan hun som person ønsker at fremstå blandt sine nye kammerater. Det bliver en kærkommen mulighed for at begynde på en frisk. Når de unge fortæller, at der er sider af dem selv, de *ikke kan lide*, er det bl.a. udtryk for, at de har nogle forventninger til sig selv, som de har svært ved at leve op til. Det er deres selvtillid, der er på spil, hvilket fremstår som et skæringspunkt i de mange fortællinger.

Hvis spørgsmålet nu er for dumt

Tiden i gymnasiet har indflydelse på, hvordan de unge oplever deres faglighed. Det er tilsvarende her og i folkeskolen, de har grundlagt en forståelse af, hvordan man som elev bedst bidrager fagligt, og ikke mindst, hvad man bør undgå:

”Altså nogle gange i gymnasiet, så tænkte man: Nej, hvis spørgsmålet nu er for dumt, eller jeg siger et eller andet, så er det jo bare karakteren, der bare siger: Hov! Hun kunne vidst ikke lige ... skal hun nu også have det 9-tal? Her er det et helt andet afslappet forhold til lærerne, hvor vi spørger om alt, hver gang vi er i tvivl om noget, så kan vi lave sjov, og hvis der er noget, man ikke er så god til, og sådan noget, så laver vi bare grin med det. Hvor man på gymnasiet mest bare tænkte: Arj, hvis jeg ikke kan finde ud af det her, så skal jeg ikke lige reklamere så meget med det! Men her, der har man det der forhold til lærerne, at man ved, at de kan acceptere alle.” Kvinde 20 år

Denne elev beskriver, hvordan hun oplevede, at gymnasiets undervisning stillede krav til at involvere sig på en bestemt måde. Der fandtes gode spørgsmål og så dumme spørgsmål, og de sidste skulle man afholde sig fra at stille, da de kunne påvirke årskaracteren negativt. Det er ikke tilfældet på højskolen, hvor der er en anderledes lethed over det at være i tvivl, ligesom det er legitimt at deltage aktivt, trods det, at man ikke er verdensmester. Et omdrejningspunkt for den vundne tryghed er højskolens lærere. Som beskrevet i forrige tema, rækker relationen ud over klasseværelset. Eleverne understreger, at de har det sjovt sammen med lærerne, og at *man ved, hvor man har dem henne*. Sammen med fraværet af den ensidige faglige vurdering, letter det stemningen i undervisningen, og usikkerheden kan gradvist fortone sig. En elev opsummerer:

”Der er ikke sådan på den måde krav, og der er ikke nogen, der er bedre end andre, der er ikke sådan en gymnasiestemning. Man bliver accepteret, som man er.” Kvinde 20 år

Oplevelsen af, at ens tilstedeværelse i sig selv har værdi, og at der ikke findes et facit, hverken fagligt eller personligt, betyder ikke, at alt har lige gyldighed. Men eleverne oplever og drager fuld nytte af, at der er plads til mange forskellige holdninger og forståelser af dette og hint:

”Alle folk har en mening om noget. Også selvom man ikke kender noget til det, så har man en holdning om det alligevel. Og det synes jeg er sjovt at høre, hvad folk de synes, og hvad de tænker

om forskellige ting. Og man kan blive forarget og forundret over de ting og holdninger, som folk de har, men det er meget sjovt generelt. Vi finder ud af, hvor hinanden står i hvert fald. Man ved, hvor man har hinanden.” Kvinde 20 år

De anderledes betingelser for at diskutere, åbner tilsyneladende en helt ny verden. Eleven her både forarges og forundres over sine kammerater og deres holdninger. Men trods det at den synlige forskellighed også rummer et konfliktpotentiale, forbliver diskussionerne uhøjtidelige. Ligesom det var tilfældet med lærerne fremhæves det også her, at diskussionerne betyder, at eleverne ved, hvor de har hinanden. Og, tilføjer en elev:

”Man bliver mere afklaret i, hvorfor man mener, som man mener.” Mand 23 år

Måden at diskutere på, åbner op for, at der er plads til alle holdninger. Eleverne er langt fra enige i de spørgsmål, der rejser sig, men de oplever til gengæld, at verden bliver større. Hvis de ikke selv ændrer holdning i forhold til en given problematik, så går de fra diskussionen mere afklarede med den holdning, de som udgangspunkt havde. Det er ikke kun måden at diskutere på, der er anderledes. I det hele taget oplever eleverne, at der er plads til både skæve holdninger, og til at træde ved siden af:

”... Det er også meget højskolen, fordi det er sådan, man bliver støttet. Der bliver støttet op om det, man gør i hvert fald. Jeg tror mange her, jeg tror det er sådan stemningen: Man skal sgu prøve det hele! Man skal ikke være bange for det. Det er ikke flovt, hvis du laver en fejl. Det gør ikke noget. Det tror jeg, er meget vigtigt. Og man accepterer alle. Man lærer at blive meget tolerant her, synes jeg. Accepterer nogen mennesker, og lytter til nogens holdninger, hvor jeg nogen gange måske var fløjet op i taget, hvor jeg nu godt kan forstå, hvad de siger, jeg kan godt forstå, de tænker sådan. Det synes jeg, er en ting, at jeg har lært – at blive en smule mere tolerant over for andre mennesker.” Kvinde 20 år

Denne elev har også fået mod på at kaste sig over udfordringer, hun hidtil har ladet passere. Det er muligt, at hun ikke lander på benene hver gang. Men det væsentlige er også, at hun har kammeraternes opbakning, for det tager toppen af nederlaget, hvis succesen ikke er entydig. De unge har brug for hinandens accept. I kraft af deres uddannelseshistorie har de meget tilfælles, men

diskussionerne i og uden for skemaet viser også, at de holdningsmæssigt repræsenterer mange forskellige synspunkter og værdier. Her kommer den gensidige opbakning og respekt eleverne til gode. De har overskud til at lytte og forholde sig til, at der er andre tilgange til tilværelsen end deres.

Jeg kaster mig bare ud i det!

Spørgsmålet om de unges selvtillid kommer til udtryk på flere måder. De er villige til at give både sig selv og andre plads i faglige diskussioner, men trygheden sætter sig også igennem på andre plan. Fx som her, hvor en elev svarer på, hvordan han har udviklet sig, siden han begyndte på højskolen:

”Der er i hvert fald meget stor forskel. Det er jeg sikker på. Jeg kan ikke lige sætte fingeren på, hvad det er. Jeg er blevet meget mere sikker på mig selv, end jeg var før, af at være her. Man bliver meget mere bekræftet i de ting, man er god til, end hvad man ellers gør.” Mand 23 år

I virkeligheden kunne han lige såvel have svaret, at han var blevet dygtigere til at male, hvilket er en af hans store interesser. Men de unge forbinder ikke entydigt udvikling med de faglige præstationer. Det handler i ligeså høj grad om, hvordan de unge oplever sig selv i forhold til de mennesker, de omgiver sig med. På højskolen oplever eleven, at han er blevet mødt med anerkendelse, muligvis fordi han er faglig dygtig, men det væsentlige er, at det har givet ham selvtillid. Denne type beretning er langt fra enestående. De fleste elever fortæller, hvordan de i løbet af opholdet får sat fokus på og afprøver egne potentialer:

”Jeg synes, jeg er blevet bedre til at melde mig til forskellige ting. Hvis der er nogen, der siger, om der er nogen, der vil – nu var der fx Avisnat, så står vi dér: Vi skal vælge en chefredaktør! Og for to år siden ville jeg aldrig have sagt: Det gør jeg! Men det gjorde jeg så nu, fordi det er sådan en ting – det ved jeg ikke – det er sådan lidt mere: Nå, ja – jeg kaster mig bare ud i det! Så må vi se, hvordan det går! Det har jeg måske ikke været før. Jeg er blevet lidt mere, har fået lidt mere mod på at bare kaste mig ud i nogen ting, selvom jeg måske ikke er helt sikker på, om jeg kan klare det eller ej. Det er ikke så farligt mere, det er ikke så pinligt mere, hvis du laver en fejl. Og jeg tror måske tit, jeg har tænkt, hvis jeg nu kommer til at sige noget forkert, så vælter hele verden sammen, og så bliver menneskerne sure på mig og ... det tænker jeg ikke mere. Nu er jeg egentlig ret ligeglad. Nu gør jeg det bare.” Kvinde 20 år

Fra at have været tilbageholdende, og måske bare fulgt trop, når der skulle løses opgaver, oplever denne elev, at hun på højskolen griber udfordringerne, hvor de opstår. Hendes forestilling om, hvem hun er, og hvilke opgaver hun er i stand til at løse, er blevet vendt på hovedet. Det forklarer hun bl.a. med, at det på højskolen er trygt at tage ansvar; selv for en stor opgave som at være chefredaktør på en avis, der skal produceres på én nat. Pointen er måske også i mindre grad, hvorvidt hun føler sig overbevist om, at det bliver en succes. Hendes fokus er, at hun tidligere ville opleve det som et nederlag, for det tilfælde at hun ikke var i stand til at indfri egne og andres forventninger. Muligheden for at fejle er stadig tilstede, men et nederlag fremstår ikke så endegyldigt negativt, som det hidtil har gjort. Hun er tryk til at fejle, for stik mod al forventning er der ikke nogen, der bliver sure. Tvært imod.

Man har 100 folk i ryggen

Fortællingerne bærer præg af, at højskolen er et sted, hvor eleverne bakker hinanden op:

”De her mennesker, de kunne aldrig finde på at grine af mig, altså ... det handler også om, at på højskolen der kan man prøve nogen ting af, fordi der er aldrig nogen, der ville sidde og sådan ligesom i gymnasiet, hvis man er oppe og fremlægge et eller andet, hvor folk så sidder: Arj ... hvis det var mig, der var oppe, så ville jeg sige det ...! Og sidde og være sådan lidt små-hånlig måske. Hvorimod her bliver man bakket op uanset hvad. Jeg tror aldrig, jeg har været et sted, hvor man klapper så meget af hinanden som her (griner). Det er virkelig fedt at være et sted, hvor man bliver bakket op, uanset hvad! Det er noget helt specielt. Man har 100 folk i ryggen, hvis man skal op og sige et eller andet. Så er højskolen i hvert fald et godt sted at starte, hvis man er bange for det.”

Kvinde 20 år

Erfaringen fra gymnasiet tegnes igen af et konkurrenceelement, der har holdt nogle elever tilbage. Denne elev forholder sig ikke til årskaracteren. Hun hæfter sig derimod ved klassekammeraterne, der tilsyneladende kommunikerer deres forskellige holdninger, så det fremstår som en kritik, ja en hån. Det er hverken befordrende for selvtilliden, eller for det faglige niveau. Vilkaere er anderledes trygge på højskolen. Her tager eleverne hinanden alvorligt, og de lytter, når deres kammerater fremlægger et emne, der optager dem, fx ved en morgensamling. I dette lys kan det være mere taknemmeligt at præsentere noget foran 100 mennesker i foredragssalen, end det er at stå

foran 25 gymnasieelever, uagtet at nogle er gengangere. Det er trygt, og det bærer frugt. Rammerne og kulturen er befordrende for, at de unge kan møde hinanden med overskud og med øje for, at fællesskabet kan give mere end det tager:

”... det man bedst kan huske, det er jo nok også, når vi har lavet et eller andet sammen alle sammen! Man vil selvfølgelig også huske det daglige liv her, men de der store begivenheder, hvor vi alle sammen er sammen, og opnår et eller andet, og har det der, en eller anden ting vi alle sammen er fælles om, det synes jeg, det gør stort indtryk på mig, når vi opnår et eller andet hele gruppen. Hvor man slet ikke har oplevet det andre steder. Derhjemme, der har det jo mest bare været arbejde og skole. Der har jeg ikke været del af sådan et kæmpe stort fællesskab, hvor vi kan præstere et eller andet sammen.” Kvinde 20 år

Hverdagslivet på højskolen giver som beskrevet mulighed for at skabe sammenhæng i både relationer og aktiviteter. Der er tradition for, at den samlede elevgruppe foretager sig noget sammen en eller flere gange i løbet af et forløb. Det er almindeligt at tage til udlandet på rejse, ligesom eleverne tager ansvar for større arrangementer på højskolen, hvor der ofte kommer gæster udefra. Eleven ovenfor fortæller, at det er sådanne begivenheder, der gør indtryk. Det at de har mulighed for sammen og fokuseret at arbejde mod et fælles mål, er noget hun vil huske som noget helt særligt.

Du kan sagtens!

Den gensidige opbakning er ikke alene med til at give de stille taletid og de usikre mod til at tage ansvar i fællesskabet:

”Når jeg ikke er så god til gymnastik, men så bliver presset til et job ude i nogen øvelser og nogle spring og sådan noget, som man egentlig ikke rigtig kunne men, hvor man så ser – det kan godt være det lyder dumt – men den støtte man så får fra lærere, og det man får fra de andre elever, hvor meget det kan betyde, i stedet for de bare siger: Nu skal du lave det! Og så egentlig er ligeglade. Men så når de andre siger: Du er tæt på! Du kan sagtens! Prøv lige at gøre sådan! Man lærer, at det man arbejder sammen om – altså sådan fordi vi er en gruppe, der overhovedet ikke kan finde ud af det spring, men så fordi vi støtter hinanden, vi har det sjovt, og vi kan tage det afslappet, så får man alligevel sådan en eller anden gejst, som jeg før, hvor jeg måske mere sådan havde tænkt, at

hvis jeg skulle noget, så skulle jeg gøre det selv, altså så skulle jeg selv kunne. Hvis jeg ikke kunne, så var det måske, så var der måske ikke så meget at gøre ved det, altså hvis jeg ikke kunne et eller andet. Så gav man måske mere op.” Kvinde 20 år

Sammenholdet omkring de praktiske fag giver eleverne oplevelsen af, at det nytter noget at prøve én gang til. Når eleven taler om, at hendes kammerater presser hende til et spring, er det en helt anden type pres, end når de unge refererer til karaktererne i gymnasiet. Her er det et spørgsmål om, at de alle har en praktisk erfaring med, at hvis de øver et spring tilstrækkelig mange gange, kombineret med den positive opbakning fra resten af holdet, så kan næsten alt lykkes. Elevens mål er at blive dygtigere, og hendes drivkraft er langt hen ad vejen, at holdet tror på hendes evner. Det betyder, at målet er snævert integreret med og dybt afhængig af holdets evne til at samarbejde. Så på den ene side erkender eleven, at hendes evne til at fuldføre en målsætning er svækket, hvis hun kun har sig selv at regne med. På den anden side udspringer erkendelsen af, at hun har gjort sig positive erfaringer med både proces og resultat i samarbejdet med resten af holdet. På den baggrund vurderer hun, at hun

”... måske bliver bedre til at søge andre, og søge andres hjælp, når det er, hvis der er noget man ikke lige føler sig så stærk i. Måske i fremtiden bliver man bedre til at sige: Orv, nu skal jeg altså lige tage mig selv op og så lige gennemføre det her! Eller at sige: Det her kan jeg godt blive bedre til! Sådan gennem andres hjælp, på den måde, hvor man måske bliver bedre til at opsøge andre, hvis man ikke lige føler sig så stærk i det.” Kvinde 20 år

Eleven er utvivlsomt blevet dygtigere til springgymnastik i løbet af sit højskoleophold. I kraft af den proces, der har udspillet sig i gymnastiksalen, har hun udviklet sine personlige kompetencer. Hun er tryk ved at erkende sine begrænsninger, og hun ved, at hun i samarbejde med andre er i stand til at overvinde dem. Derfor fremstår det ikke længere som et nederlag at søge hjælp. Det er derimod en rigtig god investering.

Opsamling

Elevernes gensidige opbakning, hvad enten det er socialt eller fagligt, fremstår som et væsentligt aktiv i højskolens lærings- og vejledningsrum. De oplever typisk, at faglige diskussioner bliver en mulighed for at lære hinanden og sig selv bedre at kende. Det skyldes, at måden de diskuterer på,

inviterer dem til at bidrage med deres forskellige holdninger, hvorimod de i gymnasiet oplevede at blive vurderet. Både socialt og fagligt skaber højskolen nogle betingelser, der betyder, at eleverne bekræfter hinanden gensidigt. De vokser med de opgaver, de bliver stillet, og nogle i en sådan grad, at de kaster sig ud i opgaver, de ikke på forhånd ved, om de er i stand til at løse. Det spiller så heller ikke den store rolle, for de er trygge i det selskab de befinder sig, og vil have det bedste ud af det, så længe det varer. Hjælpen er også altid lige om hjørnet, hvis det skulle blive nødvendigt med moralsk opbakning eller praktisk bistand.

Disse oplevelser betyder, at eleverne møder hinanden på en anden måde, end i det hverdagsliv de hidtil har kendt. Der er ingen steder, de kan gemme sig, når de ikke længere magter at opretholde en bestemt rolle. Men det er lige vilkår for alle, og det får de det bedste ud af. De møder hinanden, hvor de er, både når de lige er trillet ud af sengen, og når de har vanskeligt ved fx at lære et spring. Det synliggør og legitimerer både de unges fejlbarlighed, men også deres potentialer, ligesom fællesskabet bliver en hjørnesteen i arbejdet med disse.

Tema IV – Erfaringer

I dette tema sættes der fokus på det fjerde og sidste tema – erfaringer. Temaet tager fat i, hvorledes opholdet på højskolen medvirker til at give de unge ballast og nogle værktøjer, hvormed de tør og kan træffe beslutninger om deres kommende uddannelses- og arbejdsliv.

De unge oplever at gå i skole og lære på en anderledes måde end de er vant til. Det kommer til udtryk som en særlig form for engagement, og det afspejles gennem både rammerne for hverdagslivet på højskolen og så det nære og trygge fællesskab eleverne i mellem. Disse vilkår danner tilsammen basis for en særlig type erfaringer. Nogle indgår indirekte i afklaringsprocessen, andre sætter et konkret spor hos eleverne. Måden højskolen er organiseret på socialt, fremstår som en helt særlig udfordring for eleverne:

”For mange er det faktisk en prøvelse at være på højskole. Det der med, at man skal være så tæt og ikke kan være alene på noget tidspunkt faktisk. Det kan godt være en prøvelse for nogen.” Kvinde 20 år

Det lille og til dels isolerede samfund stiller krav til de unge. De synes, det er dejligt at være sammen, og give slip på verden udenfor, men det er også hårdt at være så tæt, for de er det hele tiden. Nogle enkelte har valgt at bo alene, og nyder muligheden for at trække sig tilbage, når samværet bliver for overvældende. Men det er begrænset, hvad det kan blive til, for der kommer *nogen og banker på døren hvert 10. minut. Så det – man bliver nødt til at lære at være sammen med andre.* (Mand 23 år) I første omgang er det ret voldsomt og krævende altid at skulle stå til rådighed:

”At man så lige pludselig bliver smækket ind i det her, hvor man bare skal vise sig selv hele tiden. Nu skal man pludselig vise, hvem man er inde bag det smil. Også mere end i gymnasiet, fordi man er sammen 24 timer i døgnet.” Kvinde 19 år

På højskolen er der ikke mulighed for at trække sig tilbage og lade op. De unge deler både de gode og de dårlige dage. Tidligere beskrev nogle elever, hvordan højskolen var en mulighed for at starte på en frisk, og det er da også en mulighed at lade nogle af de knapt så flatterende historier blive

hjemme. Men livet i det lille samfund er intenst. Forholdene betyder, at alle før eller siden må træde i karakter og godt og ondt vise, hvem de er. Gevinsten ved denne intensitet og kravet om at give noget af sig selv er, at eleverne bliver klogere. Både på sig selv og på andre:

”Jeg synes, jeg lærer utrolig meget af at være her, og så ved at snakke med andre mennesker. Jeg har lært meget om mig selv. Når det er de samme mennesker, man går op ad hele tiden, så får man sådan hurtig en opfattelse af, hvordan man selv påvirker dem, og de påvirker én. Jeg har i hvert fald fået en meget bedre opfattelse af, hvordan jeg selv opfører mig i det daglige.” Mand 23 år

Hverdagslivet på højskolen er råt for usødet, og det er berigende. De unge oplever nye sider af sig selv, ligesom de bliver konfronterede med andres både gode og dårlige sider. De kunne have valgt at trække sig, hvilket enkelte fortæller, var en overvejelse de første dage. I modsætning til fortællingerne om gymnasiet, fremstår nysgerrigheden og forventningerne til højskoleopholdet større end angsten for at blotte sig. En af forklaringerne kan være, at de for første gang oplever, at deres faglige præstationer ikke gør det ud for, hvem de er:

”Det er dejligt. Det er jo trygt. Det er jo, at der er så mange, der er på samme sted som en selv, og måske ikke rigtig ved, hvad de vil og sådan noget. Men når man er her, så behøver man ikke rigtig at tænke på det, men man kan bare tænke på hinanden, og så ud af det, og alle de ting, man oplever – der sker jo noget hele tiden – og selvom det er en gymnastikhøjskole og idræt, så sker der jo altså 1000-vis af andre ting hernede, også hele tiden, som egentlig ikke har nogen rigtig relation til, hvad man skal i fremtiden, men man bare sådan, at man lærer sig selv at kende på alle mulige andre områder også.” Kvinde 20 år

Det er ikke ligegyldigt, hvem de unge deler værelse og tilværelse med. Det spiller en stor rolle for deres udvikling, at de har en fælles referenceramme og ikke mindst, at de alle står foran at træffe beslutninger om fremtiden. Det interessante i denne sammenhæng er, at spørgsmålet om uddannelse optræder som et indirekte element, når eleverne skal beskrive erfaringerne fra højskolen. Intensiteten i hverdagslivet løser dem fra et ensidigt fokus på valget af uddannelse. Der er meget, der tyder på, at det pres de unge almindeligvis oplever som en del af afklaringsprocessen, letter; de behøver ikke forholde sig, og det er befriende. Det er muligt, at fraværet af en bestemt type

forventninger til fremtiden, bidrager med et nyt perspektiv. På spørgsmålet om, hun har forandret sig i løbet af opholdet, svarer en elev:

”Jeg synes, der er sket meget. Jeg har fundet ud af, hvad jeg vil jo. Og jeg er blevet mere åben over for nye folk, og jeg tror også, at jeg er blevet mere selvstændig, mere viljefast tror jeg egentlig også. Et eller andet sted fundet mig selv. Jeg har prøvet en masse forskellige ting, og været sammen med en masse mennesker. Altså, jeg vil sige, at der er sket mere med mig i løbet af de her otte måneder end i de tre år på gymnasiet. Og jeg føler mig også klar nu til at komme videre og starte på noget nyt. Det handler helt sikkert om det der med, at man er sammen med folk hele tiden, bliver sat ind i nogle nye situationer. Ja, altså, jeg ved det ikke, men sådan er det.” Kvinde 20 år

Flere elever benytter tids-metaforer til at beskrive den intensitet, de oplever på højskolen. Hverdagslivet fremstår komprimeret, og tilsvarende fortæller eleverne, at de mange forskellige oplevelser betyder, at de har tilnærmet sig en afklaring af deres valg for fremtiden. Den opbakning og gensidige tillid, som er beskrevet i forrige tema giver de unge selvtillid og mod. De får prøvet sig selv af fagligt. Tilsammen giver erfaringerne en følelse af mæthed; de er fyldt op med oplevelser, der først og fremmest har udspillet sig i nuet.

Man er så afhængig af alle de andre

Muligheden for gensidig identifikation og de sociale udfordringer, udspiller sig i et rum, hvor de unge får dækket et behov for at være tilstede her og nu, uden at træffe valg for fremtiden. Denne mulighed bruger de i vid udstrækning til at reflektere over, hvem de er og hvilke værdier, de repræsenterer:

”Fordi det føles som om, det er meget mere værd hernede, når det er hele ens hverdag, tror jeg, og fordi det handler om et helt menneske, hvor man måske i skolen bare er en elev, der skal aflevere en rapport om et eller andet. Jeg har også, altså i skolen har man aldrig – eller selvfølgelig har man haft dårlig samvittighed over ikke at lave nogen ting, men ikke noget der sådan berører én. Men det kan man bare ikke hernede, fordi så er det hele én altså, så er det hele én selv som person, der bliver berørt, i stedet for bare ens dårlige samvittighed. Fordi man hele tiden hernede skal stå til ansvar for, hvem man er, og hvad man står for og sådan noget. På alle måder – hvordan man

behandler andre, og hvordan man behandler sig selv og ... hvad man tror på og hvorfor, fordi man er så afhængig af alle de andre mennesker, der også er hernede.” Kvinde 20 år

Fordi hverdagen og deres egen tilstedeværelse på højskolen fremstår som særlig værdifuld, ansporer det eleverne til at yde en ekstra indsats. Det er i høj grad fællesskabet og det sociale, snarere end de boglige færdigheder, der er parameter for, hvordan eleverne oplever sig selv. De forholder sig aktivt til deres rolle som menneske, og hvordan de behandler andre. Fællesskabet og dets logik er så betydningsfuldt, at eleverne konfronteres med spørgsmål af eksistentiel karakter, hvilket dæmmer op for spekulationer af mere faglig karakter. Det er tankevækkende for de unge, der hellere end gerne vil *ses* af andre. Særlig hvis de også kan fortælle, *hvad* de ser:

”Det er fordi ... jeg er meget hooked på, at folk siger til mig, hvad de synes, jeg skal være, fordi jeg vælger tit bare nogen ting, og så brænder jeg for det. Men hvad folk kan se mig som.” Kvinde 19 år

De unges behov for at blive set og for, at den der ser, sætter ord på, er nærmest udtømmeligt. De higer efter at blive be- og afkræftet i de antagelser og forestillinger, de har om sig selv. De elever, der i løbet af opholdet fx har skiftet mening om, hvilken uddannelse de vil vælge, forklarer det typisk med afsæt i, hvordan andre oplever dem. Eleven, der er *hooked* på at høre andre fortælle, hvordan de oplever hende, er ét eksempel. Et andet er en ung, der længe var overbevist om, at hun skulle læse jura:

”Men det er egentlig utrolig, at der indtil jul, der læste jeg jo på aftenskole, og der var jeg stadig overbevist om, at jeg skulle læse jura. Jeg var helt sikker. Jeg kunne nok ikke selv se det, men det er mere, at andre de kunne se: Susanne, det bliver for kedeligt for dig, hvis du skal sidde på et kontor!” Kvinde 21 år

Der er ingen, der ved, om hun rent faktisk ville kede sig som jurist, og stortrives som socialrådgiver, der blev hendes nye mål. Pointen er også snarere, at hun får hjælp til at sætte ord på, hvem hun er og hvad hun repræsenterer. Hun oplever, hvordan hendes faglige identitet rækker ud over en konkret interesse. De unges valg af uddannelse afgøres på den ene side af interesseelementet samtidig med, at det skal kunne begrundes med de personlige værdier. Derfor er tillid og troværdighed også en faktor, når eleverne ser og bliver set:

”Jeg synes fordelen herved er, at man kender hinanden så godt, så man er meget, meget bedre til at kritisere hinanden her, end man er derhjemme.” Kvinde 20 år

Tilbagemeldingerne indeholder ris som ros. Når denne elev fortæller, at hun har nemmere ved at kritisere sine kammerater på højskolen, er det også et udtryk for, at konfliktpotentialer er mindre end derhjemme. Eleverne er indstillede på at lytte; ja, de beder ligefrem om de andres mening. Det tætte fællesskab og indsigten i hinandens personligheder gør det både nemmere, men også nødvendigt at få meldt ærligt, og måske mere nuanceret ud. Nogle elever fortæller også, at de i den praktiske undervisning evaluerer hinanden, og herigennem oplever, hvordan kritikken falder både konstruktivt og produktivt ud.

Personligt, eksistentielt og fagligt

I dialogen om, hvor vigtig det er for de unge at blive set, i forhold til at blive afklaret med, hvem de er, og hvad de repræsenterer, fremstår også lærerne som nøglepersoner:

”Man snakker meget med lærerne til dagligt, men jeg synes alligevel, det er fedt sådan at få direkte tilbage om, hvordan de synes, at man sådan er som person, og hvordan de kan forestille sig, hvordan ens fremtid kunne se ud. Fordi selvom man godt kan gå og tænke en masse ting selv, så er det også fedt at få noget udefra. Fordi selvom man selvfølgelig kan mærke meget inden i sig selv, så tror jeg også, det er vigtig, at man får noget feedback udefra om ting, man ikke sådan lige har tænkt over, måske, så det kunne jeg godt tænke mig.” Kvinde 20 år

De tilbagemeldinger lærerne kommer med, er mindst lige så betydningsfulde som de andre elevers. Samtidig repræsenterer de en voksenaldergruppe, der også engang skulle træffe et uddannelsesvalg. Når eleverne beskriver, hvordan de oven i købet brænder for deres arbejde, bliver de værdifulde og troværdige sparringspartnere; de har jo valgt rigtig én gang. Og så er lærerne tilgængelige. Sammenlignet med den type studievejleder, de kender fra folkeskole og gymnasium, så er det på højskolen muligt at trække en lærer til side, når behovet opstår. I lighed med meldingerne fra de andre elever, er det nære forhold en faktor:

”Det er lidt mærkeligt at have en vejleder, som ikke rigtig kender mig, som ikke ved, hvad han skal spørge ind til.” Kvinde 19 år

Nogle højskoler opererer med, at hver elev har en kontaktlærer eller vejleder. De har i løbet af højskoleopholdet nogle samtaler, og eleven ovenfor føler ikke, at det er optimalt med en lærer, hun ikke selv modtager undervisning hos. Det kan afspejle, at rummet omkring undervisningen ikke kan stå alene til trods for, at historierne om det sociale er de dominerende, når eleverne fortæller om de erfaringer, de har gjort sig på højskolen. De store valg er ikke mere fraværende end, at fagligheden fortsat spiller en rolle, men bestemt i et perspektiv, der rummer hele eleven. Traditionelt knytter begrebet vejledning sig til uddannelsessøgendes valg af studium og fag; deraf navnet uddannelses- og erhvervsvejledning. Eleverne fortæller, at studievejledningen på gymnasiet har handlet om, hvorvidt *man er god til matematik eller man er god til at skrive danske stile*. (Kvinde 19 år) Ud fra dette har eleverne så fået hjælp til at undersøge nogle uddannelsesmuligheder. Det er typisk den forståelse, de unge har af vejledning. Men i lighed med, at de kan bruge hinanden og de sociale udfordringer i deres afklaringsproces, så oplever de, hvordan det vejledningsbegreb der knytter sig til højskolen, tilsvarende viser sig at være bredere, og til nogens overraskelse også anderledes personligt end det, de er vant til:

”Og man har så meget tid hele tiden, at man kommer til at tænke tingene igennem 10 gange og 20 gange og 30 gange, før man er færdig med at tænke over det. Så det giver da enormt meget som menneske. Det er det jeg er glad for med den vejledning her. Nu her bagefter, når man ser tilbage, så har jeg opdaget, at fokus ikke er studiemæssig vejledning, men menneskelig vejledning, og det er sådan, jeg skal bruge det, og ikke som studievejledning, for det kommer helt automatisk gennem menneskevejledning, vejledning om den person jeg er.” Kvinde 19 år

Den unge er (positivt) overrasket over, at hun som menneske kommer i fokus, og det er hun fordi, at hun er vant til at blive vurderet alene på baggrund af sin faglighed. Hun understreger, at højskoleopholdet får hende til at tænke sig grundigt om, hvilket vi tidligere illustrerede er en central faktor i valget af uddannelse. Der er almindeligvis mange tanker at holde styr på, og derfor er samtalen med en lærer, de unge har tillid til, uvurderlig:

”Det er helt vildt godt med de der lærer-elev samtaler. Dem nyder jeg virkelig. Hvor man lige kan sidde og snakke om alt muligt bare, og så at man ved, at læreren han har tid til én, og han interesserer sig oprigtigt for én, og han kender én. Det er det lækreste. Når man sammenligner de der studievejledere man havde på gymnasiet, så er det bare nul & niks ved siden af højskolen. Fordi her kan de rådgive én både personligt, eksistentielt og fagligt. Og personligt fordi de kender én helt vildt godt. Det er det bedste ved det, fordi de kender én, de ved, hvad ens stærke sider er, og ens svage sider, og derved opnår man den bedste vejledning. Det gør jeg i hvert fald..” Kvinde 21 år

Den type samtale, der beskrives her, tager udgangspunkt i et skema, hvor eleven har vurderet sig selv inden for nogle bestemte kategorier. Egentlig ville hun helst have boykottet dem, men selve samtalerne er noget, hun får rigtig meget ud af. Hun er samtalens centrum, men samtidig oplever hun vejledningen som langt mere nuanceret end den, hun kender fra gymnasiet. Det kan skyldes, at de metoder vejlederen benytter, i højere grad lægger vægt på, hvad hun oplever som betydningsfuldt i tilværelsen mere end, hvor langt hendes gennemsnit rækker i uddannelsessystemet. Begge dele er væsentlige for afklaringsprocessen, men oplevelsen af, at nogen kan finde på at spørge hende, hvad hun synes er vigtig for hendes livskvalitet, giver hende en helt anden, og måske mere realistisk tilgang til at vælge levevej.

Opsamling

Rammerne for højskoleopholdet betyder, at eleverne (og til dels lærerne) er sammen døgnet rundt. Der er tale om en afgrænset gruppe mennesker, som både deler faglighed og fritid. Lærerne ser hele eleven og eleven ser hele læreren. Samværrets intensitet bidrager til nogle nære relationer og en gensidig troværdighed, hvor eleverne oplever hinandens kvaliteter og kan spejle sig i og bekræfte hinanden. Højskolens konstruktion udfordrer eleverne socialt, hvilket breder vejledningsbegrebet ud, så det knytter an til de unges samlede hverdagsliv. Afklaring handler ikke entydigt om deres faglige kompetencer, men bliver i lige så høj grad et spørgsmål om refleksion over den person, de er. Det er nyt for eleverne, at dette gøres til en faktor i uddannelsesvalget, og de oplever det også som en kærkommen lejlighed til at italesætte deres interesser i en bredere sammenhæng, der rækker ud over fx deres matematiske eller sproglige evner. Valget om at tage på højskole inkluderer et brud med den hverdag, de unge kender, og dermed også en bestemt tilgang til livet. Dette kan i sig selv være med til, at de unge oplever sig selv på en ny måde, samt give et forandret udsyn på den verden, der venter dem.

Afrunding: Højskolens særlige vejlednings- og læringsrum

I dette kapitel vil der blive samlet op på de forskellige analyser og konklusioner, der er blevet draget undervejs i rapporten. Kapitlet vil med andre ord forsøge at give en overordnet beskrivelse af det særlige vejlednings- og læringsrum, højskolen tilbyder de unge. Indledningsvis vil der være en overordnet beskrivelse af de unges situation, samt hvilke vanskeligheder de kan have i forhold til at skulle træffe et uddannelsesvalg. Derefter vil kapitlet gå mere konkret ind i de forskellige perspektiver ved højskolens vejlednings- og læringsrum.

De unges situation

Indledningsvis kan det være nyttigt at skitsere, hvad der kort er fælles og kendetegnende for de unges situation. Kendetegnende for unge i dag er helt generelt, at de har store og meget personlige forventninger til deres fremtid. De er vant til – på godt og ondt – at tage ansvar for, hvordan deres liv udfolder sig. I deres forståelse er forskellen på succes og nederlag alene et spørgsmål om det rigtige valg, og valget er deres. Det får mange unge til at tøve, når de skal træffe nogle af de store valg i livet fx dem, der knytter sig til uddannelse. Det kan på den ene side skyldes, at de bange for at træffe et forkert valg. På den anden side afspejler det også de unges forsøg på at tage højde for så mange faktorer som muligt i deres endelige valg; det øger nemlig sandsynligheden for, at de vælger rigtig.

Både strategien med at udskyde uddannelsesvalget, og den der fordrer refleksion, er krævende, og de betyder begge, at det endelige valg bliver skubbet foran, uden at blive truffet. Det er utilfredsstillende for samfundet, der har brug for de unges ressourcer. Og det er utilfredsstillende for de unge, der mest af alt ønsker at nå til en afklaring. De har et stort og udækket behov for at få integreret og forankret deres drømme og potentialer, ligesom de har behov for at holde fri fra de krævende forventninger til fremtiden. Endvidere oplever de et massivt pres fra omgivelserne – forældrene og fra politisk hold – om at træffe et uddannelsesvalg. Det er et pres, der kan vise sig på mange forskellige niveauer, men som også rummer risikoen for handlingslammelse. Et aspekt her er også at forældre, vejledere og samfundet i almindelighed, har vanskeligt ved at skulle vejlede de unge om valg af uddannelse, da det i stigende grad er svært at pege på uddannelser og fag, der med

sikkerhed leder til beskæftigelse. Valget af uddannelse er med andre ord blevet en sag for den enkelte, bl.a. fordi det er svært for den unge at finde støtte i de umiddelbare omgivelser.

Samlet set tegner det et billede, hvor højskolen i udgangspunktet kan være relevant for de unge. Højskolen kan potentielt tilbyde et socialt rum, der gennem en fokusering på det enkelte individs evner, koblet til de reelle muligheder, kan støtte den unge i afklaringsprocessen, og endelig skabe handlekraft til at træffe et valg.

Rammer

I tiden mellem studentereksamen og videreuddannelse, er der mange unge, der vælger at tage på højskole. Typisk har kammerater og ældre søskende fortalt, at det bliver et minde for livet. Helt centralt er dog oplevelsen af et hverdagsliv, der hænger sammen. Internatformen tilbyder en hverdag med en meget lav kompleksitet, hvilket står i modsætning til det liv de unge kommer fra. Det faglige og det praktiske liv på højskolen er på forhånd sat i system, og de unge har typisk valgt en skole, der indholdsmæssigt matcher deres personlige interesser. Højskolens rammer er tilsvarende en invitation til, sammen med ligesindede og på afstand af en turbulent hverdag med mange valg, at reflektere over, hvad livet skal bringe, når opholdet er slut.

Engagement

Nogle unge legitimerer deres sabbatår med, at de i det mindste laver noget nyttigt. De har gået i skole det meste af deres liv, men det har hidtil været forbundet med tvang, som udtrykt gennem fx pensum- og eksamen. På højskolen er lyst og det fælles engagement en bærende kraft, både fagligt og socialt. De unge motiveres til at yde en ekstra indsats, ligesom de lærer, at et åbent sind kan bibringe positive overraskelser. Skal de unge videreudanne sig efter gymnasiet, kan det være en væsentlig erfaring, at dygtiggørelse nok kræver engagement, men at flid er en ligeså afgørende faktor. Her fremstår samarbejde og gensidighed som en energi i sig selv. Samlet udgør disse faktorer en drivkraft, der kan bruges til at forstærke højskolernes mulighed for at hjælpe eleverne til en realitetsforankring af deres drømme og interesser.

Tryghed

Højskolens rum er fysisk og socialt afgrænset, hvilket er med til at gøre hverdagen overskuelig og tryk. Det udnytter de unge til fulde. Deres tilstedeværelse dikteres ikke af fx karakterer, og det giver dem mod til fx at give udtryk for og diskutere deres forskellige holdninger. Samværet på højskolen bærer i vid udstrækning præg af elevernes gensidige opbakning, samt deres lyst til at udforske deres egen og kammeraternes livsanskuelser. Eleverne er trygge til at gå udfordringer i møde, uden at være lammede af frygten for nederlag. Skulle de få brug for det, er hjælpen lige om hjørnet, og det er ikke nogen skam at spørge, og mange unge forlader højskolen med en større tro på deres evne til at stå ved et valg.

Erfaringer

Det lærings- og vejledningsrum, som højskolen repræsenterer, sætter et særligt præg på de erfaringer, som de unge gør sig. Rammerne, engagementet og trygheden afspejler en intens hverdag, hvor eleverne kommer meget tæt på sig selv og hinanden. Vejledningsbegrebet åbner sig og handler ikke alene om det faglige, eller en kompetent voksen, der giver gode råd. De unges samspil og evne til at aflæse hinanden som mennesker spiller en ligeså afgørende rolle i refleksionen over, hvad fremtiden skal byde på. Samtidig bliver de unge i stand til at give slip på forestillingen om de uendeligt mange muligheder, og i stedet sætte fokus på det de reelt ønsker og evner.

Miljøet på højskolen er altså kendetegnet ved fraværet af det, de unge kender, og så tilstedeværelsen af det de ikke er bekendte med. Det inviterer til ny indsigt og erkendelse hos den unge, der ser sig selv og sin placering i fællesskabet i et nyt lys. I lyset af fortællingerne om hverdagen på højskolen, fortalt af unge elever, er opholdet en mulighed for at fokusere på og reflektere over det egentlig væsentlige i afklaringen af, hvilken uddannelse der matcher deres værdier, deres potentiale og reelle muligheder.

Resumé

Nærværende rapport afdækker det lærings- og vejledningsrum de danske højskoler tilbyder unge, der står foran at skulle vælge en uddannelse. Udgangspunktet er, at der på den ene side eksisterer et samfundsmæssigt krav om, at de unge skal træffe et hurtigt uddannelsesvalg. På den anden side er spørgsmålet om uddannelse kun et af mange valg, de unge skal træffe. Samtidig oplever og forventer de unge, at de har et personligt ansvar for deres eget liv. Derfor har et behov for refleksion, når de skal træffe særlig betydningsfulde valg – som f.eks. valg af uddannelse. Det kan selvsagt være vanskeligt at finde de nødvendige ressourcer til dette, og forventningspresset kan udsætte eller blokere valget.

I tiden mellem gymnasiet og så en videregående uddannelse vælger mange unge af forskellige grunde at tage på højskole. De forklarer, at det handler om at få et pusterum efter et liv der gennem mange år har været centreret omkring skole, og senest også karakterer og eksamen. De har derfor brug for at flytte sig væk fra de store spørgsmål, der presser sig på, ligesom de lægger afstand til deres egne og samfundets forventninger. Rapporten afdækker de unges forhold til at skulle træffe et valg, og afklaring beskrives som en proces, hvor et højskoleophold kan indgå som et delement. Herefter følger en klarlæggelse af højskolen som vejlednings- og læringsrum, hvor de unges fortællinger har inspireret til temaerne Rammer, Engagement, Tryghed og Erfaringer:

Højskolens **rammer** er udformet, så de unge fortsat kan oppebære både kontinuitet og faglighed i hverdagslivet. Internatformen bliver et tilbud om at være en del af et afgrænset fællesskab, der tilsvarende er med til at reducere den kompleksitet, der hidtil har kendetegnet de unges liv, og tilbyder dem et overskud til at gennemgå den nødvendige afklaringsproces.

Noget af det der gør størst indtryk på de unge, er det **engagement** som både elever og lærere lægger for dagen. Både socialt, men særligt det faglige rum er præget af en gejst, som er fremmed for de unge, der typisk lige har forladt gymnasiet. De har været vandt til, at deres indsats byggede på forventningen om en bestemt karakter, hvor de på højskolen oplever at det er lysten, der driver værket. Det engagement eleverne oppebærer, viser sig også at kunne nedbryde negative

forventninger til en opgave, og måske give grobund for nye både relevante og realistiske uddannelsesvalg.

På højskolen er hverdagen bundet sammen af nogle bestemte rutiner. Disse reducerer de valg, der skal træffes i løbet af en almindelig dag, og sammen med det nære fællesskab er **tryghed** med til at skabe et miljø, hvor de unge kaster sig over udfordringer, de tidligere ikke ville have mod på. De oplever nemlig, hvordan den gensidige opbakning styrker dem i troen på, at de har noget at bidrage med.

På højskolen tilbydes nogle særlige vilkår som danner basis for, at de unge gør sig en type **erfaringer**, der adskiller sig fra dem, de har gjort sig i deres hidtidige skole og fritidsliv. De oplever at blive mødt som hele mennesker, og det betyder tilsvarende, at de gradvist forstår sig selv på en ny måde. Vejledningsbegrebet åbner sig op, så afklaring ikke entydigt handler om deres faglige kompetencer. Internatformen byder på et intensivt forløb, hvor fællesskabet fordrer refleksion over den person de er, og hvad fremtiden skal byde på.

Højskolen er en mulighed for, at de unge kan lægge distance til et hverdagsliv, der kontinuerligt afkræver dem valg. Fraværet af det moderne samfunds utallige og ofte trivielle spørgsmål, ophæver for en tid stresselementet i de unges hverdag. Tilsvarende giver højskolens konstruktion de unge en erfaring med struktur og rutiner, som hidtil har været dem ukendt. Sat i forhold til de ydre samfundsmæssige krav er højskoleopholdet tilrettelagt, så det giver de unge overskud til at fordybe sig, og mod til at møde nye udfordringer med et åbent sind, og sig selv på en ny måde.

Relevant litteratur

Ungdom og foreningsliv

Af Jens Christian Nielsen, Andy Højholdt og Birgitte Simonsen
Roskilde Universitetsforlag 2004

Ungdom, Identitet og Uddannelse

Af Birgitte Simonsen, Knud Illeris, Lars Ulriksen og Noemi Katznelson
Roskilde Universitetsforlag 2002

Notat for FFD,

om tidligere højskolelevers efterfølgende uddannelsesvalg, frafald og gennemførelse sammenlignet med unge med en gymnasial uddannelse, som ikke har været på højskole.

Af Per Alsøe og Martin Molich
Center for Ungdomsforskning 2003

Højskole til tiden

Af Hans Jørgen Vodsgård
Folkehøjskolernes Forening i Danmark 2003

Højskole-lærerliv

Af Ulla Ambrosius Madsen
Folkehøjskolernes Forening i Danmark 1996

Metodiske forhold

I det følgende gennemgås det, hvordan denne undersøgelse metodisk er gennemført. Herunder valg af informanter, dataindsamling, kvalitativ interviewmetode, samt undersøgelsens status og udsigelseskraft.

De unge højskoleelever og udvælgelsen

Af de unge der har bidraget til denne undersøgelse, er 11 af 12 blevet studenter inden for de seneste par år, og de har alle været elever på en folkehøjskole i Danmark i foråret 2004. De har alle deltaget i kvalitative enkeltinterviews. I alt har 12 unge fra tre forskellige højskoler bidraget med deres fortællinger.

Det er de vejledningsansvarlige fra de pågældende højskoler, der har udpeget de unge, ud fra anvisningen om, at de skulle repræsentere de typiske elever på højskolen anno 2004. Således også baggrunden for, at de alle har en gymnasial uddannelse. Denne gruppe repræsenterer tilsvarende unge, der står foran at træffe et uddannelses- og erhvervsvalg. Samtidig har det været et krav, at de unge havde lyst til at deltage i undersøgelsen, som de blev informeret om, inden de gav deres tilsagn.

Det kvalitative enkeltinterview

I undersøgelsen indgår 12 kvalitative enkeltinterviews med unge informanter. Der er tale om fire unge mænd og otte unge kvinder i alderen 19-23 år. De tre højskoler, der er repræsenteret, har alle deltaget i et større vejledningsprojekt iværksat af FFD, og har hver især deres forskellige tilgang til vejledning³. Hver højskole har deltaget med fire elever.

Interviewene er foretaget på de respektive skoler, i et rum udvalgt af eleven. De er alle af knap en times varighed, og så vidt muligt afviklet i elevernes fritid. I interviewene er der sat fokus på, hvorfor eleverne valgte at tage på højskole, hvordan de oplever at være på højskole, samt deres forventninger til hverdagslivet efter højskolen. Der er blevet lagt vægt på, at interviewene bar præg af åbne, uformelle samtaler

³ Se appendiks for overordnet beskrivelse af de tre skolars vejledningsindsats.

Det særlige ved en kvalitativ undersøgelse

En kvalitativ undersøgelsesmetode giver mulighed for at fokusere på de unges subjektive forståelses- og motivationsmønstre. De unges beskrivelser af højskolehverdagen, samt forestillinger og forventninger til uddannelse og arbejdsliv er personlige og derfor forskellige og subjektivt begrundede. Det er disse personlige opfattelser som undersøgelsesmetoden skal kunne indfange.

Undersøgelsens status og udsigelseskraft

Et materiale, der som dette udgøres af 12 enkeltinterview med unge højskoleelever, skal ikke fortolkes og analyseres kvantitativt. Det betyder, at man ikke i denne rapport vil støde på konklusioner, der f.eks. påpeger, hvor stor en procentdel unge, der oplever et højskoleforløb som afklarende for deres uddannelsessituation. Den kvalitative tilgang åbner for deltagernes hverdagsforståelser, deres selvbilleder og deres rationaler. Tilsvarende er materialet vægtigt nok til, at vi er i stand til at tegne et billede af, hvad det er for et lærings- og vejledningsrum, højskolen kan tilbyde den gruppe af unge, der står for at træffe et uddannelses- og erhvervsvalg.

Alle interview er optaget på bånd og udskrevet. Alle deltagere er efterfølgende blevet anonymiseret.

Vejledning på Højskole A

Overordnede overvejelser

Overskriften for vores arbejde med vejledning er 'vejledning i valg', som tilsvarende afspejler dobbeltheden i højskolevejledningen. Et højskoleophold har traditionelt været forbundet med, at eleverne i mødet med nye verdener fik øje på nye muligheder – dvs. en forøgelse af kompleksiteten. Over for 'valg-tyngede' unge i 2004 er det nu også højskolens rolle at give en personlig vejledning for at støtte til at formindske kompleksiteten.

Højskolens store styrke er, at vi har *tid* og at vejlederne (lærerne) *kender eleverne*. Ud over at oplyse om fakta er lærerne i stand til at sparre og vejlede den enkelte i forhold til dennes hele situation – eksistentielt, personligt, fagligt og dermed i forhold til valg af uddannelse og job. Vejledning i et komplekst opbrudssamfund er først og fremmest eksistentiel vejledning.

Fysisk udtryk

Som udtryk for at vejledning er vigtig, har vi givet det et fysisk udtryk i form af et nyindrettet vejledningsrum – *Diamanten*. Rummets pc'ere er udstyret med vejlednings-software, og brochurer fra alle tænkelige uddannelsesinstitutioner, samt vejledningsbøger er til fri afbenyttelse.

Lærer-elevsamtaler

Der afsættes tid til systematiserede og individuelle lærer-elev-samtaler på 30-45 min. Der afholdes i alt 3 samtaler; en i den første uge, en midtvejs og en i den sidste uge. Samtalerne tager afsæt i elevens udfyldelse af et udarbejdet skema (*Dine 10 Stærke*), og drejer sig bl.a. om gensidige forventninger til højskoleopholdet. Den første samtale sluttes med aftale om den enkelte elevs *personlige elastikspring* i løbet af opholdet. Elastikspringet skal vedrøre de områder/kompetencer, som den enkelte især ønsker at udvikle under sit højskoleophold.

En del af undervisningen

I den første uge gives der en fælles 2 timers introduktion til vejledning på højskolen; hvorfor og hvordan i et kulturhistorisk og filosofisk perspektiv. I de første 2 måneder er der ca. én gang om ugen oplæg fra eksterne vejlednings-'eksperter'. Efter ca. 2 måneder er der *V-dag* – vejledningsdag.

I grupper af ca. 10 elever og en lærer, udarbejder alle elever deres personlige våbenskjold; styrker, værdier, lidenskaber, mål, livsmotto. Resultatet sættes efterfølgende i forhold til elevernes SPOR-test. Det vil sige både personligt afklaring og erhvervs- og uddannelsesafklaring. Der er tale om ung-til-ung-vejledning, hvor lærerne fungerer som proceskonsulenter. Endelig tilbydes eleverne sidefaget Job & Karriere.

Alle lærere deltager

For at opnå fælles ejerskab har det i opbygningsfasen været nødvendigt, at alle lærere har deltaget i vejlednings-overvejelser og aktiviteter på højskolen. Da vi forstår og oplever vejledning som en integreret del af højskolelivet, vil alles ligelige deltagelse blive fastholdt.

Vejledning på Højskole B

Højskolen arbejder med forskellige vejledningsmetoder. De sidste to år har studievejledningen været et centralt fokus. I dagligdagen på de enkelte fag, og i samværet mellem elever og lærere, vejledes der både på et personligt, men også på et fagligt niveau.

Valgfag

Forsøgsvis har højskolen udbudt et decideret valgfag med gruppevejledning som det centrale. Her har vi arbejdet med forskellige opgaver – både individuelle og i grupper – og har samtidig givet en bred orientering omkring det etablerede uddannelsessystem.

Individuelle tilbud og uddannelsesdage

I hele perioden har eleverne haft mulighed for at få individuelle samtaler med en vejleder, til afklaring af spørgsmål om studievalg, udfyldning af Kvote 2-skemaer, samt andre relevante problemstillinger. Der har været afholdt uddannelsesdage med studievejledere fra IVUC (Informationscenter for Videregående Uddannelser) og studerende fra rigtig mange forskellige uddannelser. Her har vi haft fælles generelle informationer omkring uddannelse, SU, udfyldning af ansøgninger etc. og efterfølgende har eleverne haft mulighed for "Ung til ung vejledning" med de unge repræsentanter fra de forskellige uddannelser.

Vejledningsrum

Som det sidste har vi indrettet et vejledningsrum med brochurer og internetadgang. Her vil der være faste åbningstider, hvor en vejleder vil være tilstede. Der vil tilsvarende være mulighed for at tilmelde sig gruppevejledning, og aftale tid til individuel samtale. Rummet vil være til fri afbenyttelse i både dag og aften timerne.

Vejledning på Højskole C

Overordnede overvejelser

Vejledning er i disse år ved at gøre sit formelle indtog på skolen. Vejledning i ordets eksistentielle og kompetencegivende betydning har altid været en naturlig del af højskolens indhold og formål. Højskolens hverdag, form og konkrete indhold giver mulighed for et særligt møde mellem lærer og elev – og elever imellem. Der er tid og nærvær til at opnå personligt kendskab, og dette giver specielt gode betingelser for en meningsfuld og personlig sparring/vejledning i forhold til den enkelte elevs livssituation og aktuelle dilemmaer. Denne form for vejledning er en integreret del af hverdagen og undervisningen – og den optræder i både formel og uformel form. Specifik studie- og erhvervsvejledning er ikke en fast del af højskolens hverdag. Der skabes tid og rum til at sætte fokus på dette op til de perioder, hvor de unge skal søge ind på uddannelse. Elevens vej til afklaring af fremtidige studie- og erhvervsvalg ses som en naturlig opgave for højskolen, men den ses også som meget mere end blot regulær studie- og erhvervsvejledning.

Fysisk udtryk

For at gøre den konkrete studie- og erhvervsvejledning mulig i elevens hverdag, har vi et IT rum, hvor eleverne har mulighed for at søge viden via Internettet. Vi har diverse vejledningsbøger på biblioteket, samt en læsesal hvor informationsmateriale fra diverse uddannelser er tilgængelige. Op til fristen for koordineret tilmelding bliver en mere synlig uddannelsesudstilling sat op og eleverne har fri telefon til at ringe til diverse uddannelsessteder eller jobmuligheder.

En del af undervisningen

Faglig vejledning: I alle højskolens fag er den personlige vejledning og den individuelt rettede feedback en naturlig del af undervisningen og en selvfølgelig del af kontakten mellem lærer-elev og elev-elev.

Teamdag: I introperioden afholdes en teamdag, hvor samarbejde er i fokus (grupper på ca. 8). Her arbejder den enkelte elev med en personlig samarbejdsprofil og teamprocessen evalueres som elev-elev vejledning med lærerne som sparringspartnere. Den personlige samarbejdsprofil og gruppeprocessen gentages senere på semesteret som evaluering på et stor fællesprojekt som eleverne har løftet sammen.

Uddannelsesdag: Ligger i perioden op til koordineret tilmelding. En professionel studie- og erhvervs-vejleder holder oplæg – fokus på det at søge ind på en uddannelse generelt, optagelsesbetingelser, at skrive en ansøgning. Tidligere elever fortæller om deres uddannelser.

Dagen sluttet af med mulighed for individuelle samtaler med studie- og erhvervsvejlederen.

Lederuddannelse: alle elever får en leder- og instruktøruddannelse i deres idrætshovedfag. I forbindelse med dette fag får hver elev personlig vejledning.

Efterskolepraktik: Hvert forår har ca. 60 elever muligheden for en uges praktik på en efterskole. De underviser i gymnastik, idræt, holder foredrag og på nogle skoler underviser de også i boglige eller kreative fag. Hvert år er der elever, der får job på en efterskole efter opholdet.

Personlig samtale: I forbindelse med det gennemgående fag Debat & Dialog er der enkelte lærere, der har personlige samtaler med eleverne på deres hold. Én samtale i starten af opholdet og en i slutningen.

Temafag: Vejledning har været udbudt som et værksted i en emneuge. I forbindelse med ny fagstruktur bliver vejledning fremover en fast valgmulighed som temafag.

Fælles pædagogisk fodslag

Vejledningens plads og betydning på højskolen tages op i pædagogisk forum (ex. på pædagogisk dag). Der skabes rum til dette for at få fælles fodslag og ejerskabsfølelse overfor vejledning som en naturlig del af højskolens virke. Alle lærere deltager i FFD's vejlederseminar.